

Utbildningsutskottets offentliga utfrågning om
idrott och fysisk aktivitet i skolan – ett sätt att
stärka inläring och hälsa

ISSN 1653-0942
978-91-87541-19-3
Riksdagstryckeriet, Stockholm, 2015

Förord

Utbildningsutskottet kallade den 7 april 2015 till en öppen utfrågning i riksdagen om idrott och fysisk aktivitet i skolan – ett sätt att stärka inlärning och hälsa. Till utfrågningen inbjöds myndigheter, forskare och idrottslärare för att ge sin syn på frågeställningen. I det följande redovisas programmet och en utskrift av den stenografiska uppteckningen som gjordes vid utfrågningen.

Stockholm i maj 2015

Lena Hallengren (S)
Utbildningsutskottets ordförande

Cecilia Nordling
Kanslichef

Program för offentlig utfrågning om idrott och fysisk aktivitet i skolan – ett sätt att stärka inlärning och hälsa

Datum: tisdagen den 7 april 2015

Tidpunkt: kl. 11.00–14:00

Plats: Förstakammarsalen, Riksdagshuset

11.00–11.05	Inledning av utskottets ordförande Lena Hallengren (S)
11.05–11.35	Skolverkets arbete för idrott och hälsa i skolan Skolverket: Kjell Hedwall, avdelningschef Helena Karis, undervisningsråd Lars Åke Bäckman, undervisningsråd
11.35–11.50	Erfarenheter från tillsyn och granskning Skolinspektionen: Peter Ekborg, biträdande generaldirektör
11.50–12.15	Frågor från ledamöterna
12.15–12.35	Paus
12.35–13.00	Bunkefloprojektet och exempel från Danmark – mer rörelse i skolan Ingegerd Ericsson, lektor, Malmö högskola
13.00–13.10	Forskning om idrott och hälsa i skolan Suzanne Lundvall, lektor, Gymnastik- och idrottshögskolan
13.10–13.15	<u>Korta kommentarer:</u> Svenska Idrottslärarföreningen, Läraarnas Riksförbund Lucas Janemalm, idrottslärare

13.15–13.20	Idrottslärarna i Lärarförbundet Kent Andersson, idrottslärare
13.20–13.55	Frågor från ledamöterna
13.55–14.00	Avslutning av utskottets vice ordförande, Christer Nylander (FP)

Övriga deltagare

Friskolornas riksförbund, Idéburna skolors riksförbund, Lärarförbundet, Lärarnas Riksförbund, Sveriges Skolledarförbund, Sveriges Elevkårer, Sveriges Elevråd – SVEA, Folkhälsomyndigheten, Gymnastik- och idrottshögskolan, Utbildningsdepartementet, kulturutskottet, socialutskottet, Socialdepartementet, Svenska Läkaresällskapet

Stenografisk utskrift från den offentliga utfrågningen

Ordföranden: Varmt välkomna hit! Jag heter Lena Hallengren och är ordförande för utbildningsutskottet i riksdagen. När jag kom hit för några minuter sedan tyckte jag att det såg glest ut i bänkarna, men det är roligt att se att det är så mycket folk här nu. Jag hoppas att det beror på att det är ett synnerligen intressant ämne som utbildningsutskottet har valt för den här utfrågningen.

Denna hearing webbsänds. De som inte är här i dag kan alltså titta på er, så tänk på att det kan vara många fler som ser och lyssnar än de ni ser framför er. Det brukar vi tänka på när vi står i riksdagens talarstol. Hearingen stenograferas också, och inom ett antal veckor hoppas vi kunna ha en utskrift som vi kan använda i riksdagens fortsatta arbete. Det gör det också möjligt för alla att ta del av de samlade synpunkterna och de kloka budskapen.

Det är utbildningsutskottet som har ordnat denna utfrågning, men i ärlighetens namn finns det flera utskott som skulle kunna stå som värdar beroende på vilken inriktning man tänker sig. I utbildningsutskottet behandlar vi motioner om rörelse i skolan, men man kan också tänka sig att det handlar om fysisk aktivitet för att grundlägga goda vanor. När man vill nå alla är det i skolan man får börja.

Det är klassiskt i våra motioner att man vill ha nya ämnen och fler lektioner, men i det här fallet vill vi fördjupa oss i frågan om fysisk aktivitet, idrott, rörelse samt motion och dess inverkan på lärandet. Jag tror inte att detta är en ny fråga för någon här inne, men vi vill samla ihop kunskapen och verkligen fördjupa oss och se hur nya steg kan tas framåt.

Vi har stora utmaningar när det gäller kunskapsresultaten i den svenska skolan. Det gäller att vända på alla stenar och fundera över vad som kan påverka och bidra till att elever får bättre förutsättningar att nå de mål som vi har satt upp tillsammans. Vi är övertygade om att era bidrag här kommer att vara betydelsefulla för de beslut vi fattar framöver.

Med denna korta inledning vill jag återigen hälsa er varmt välkomna.

Helena Karis, Skolverket: Vi från Skolverket tänkte inleda med att ge en kort tillbakablick på ämnet idrott och hälsa. Sedan ska vi återge vad rektorer och huvudmän har sagt om en ökning av undervisningstiden i ämnet idrott och hälsa. Sedan ska vi berätta lite om Skolverkets stöd och kompetensutvecklingsbehov och om utvecklingsbehov över huvud taget.

Om man tittar på ämnets utveckling över tid när det gäller undervisningstiden ser man att vi tidigare angav den planerade undervisningstid som eleverna ska få i stadieveckotimmar eller i veckotimmar. I Lgr 62 och Lgr 69 angavs det per år – hur många timmar i veckan man skulle ha – och i Lgr 80 per

stadium. I och med Lpo 94 gick vi över till att reglera den planerade undervisningstiden som en helhet; man skulle ha 460 timmar under de nio år man gick i grundskolan.

Man kan notera att fram till 1980 angavs timmarna i 40-minuterslektioner. Därefter pratar man om 60-minuterstimmar. Det gör att det är lite klurigt att jämföra tiden.

Man har reglerat tiden ganska tydligt. Det ska vara varje vecka, och det ska finnas ett antal timmar per vecka. I och med att vi gick in i ett målstyrt system anger vi bara hela omfattningen.

I Lgr 69, årskurs 9, motsvarar de tre veckotimmarna, som är 40-minuterslektioner, ungefär två klocktimmar i veckan. Om man jämför med Lpo 94, som har totalt 460 timmar, kan man räkna ut att den genomsnittliga tiden per vecka är cirka en och en halv timme. Man kan alltså säga att det skett en generell minskning av den reglerade tiden.

Åren 1998–1999 ökades den totala planerade och minsta garanterade undervisningstiden till 500 timmar, som är vad som gäller i dag. Det motsvarar ungefär 1,6 timmar.

Vi ska titta på friluftsdagar och fysisk aktivitet. Fram till 1994 var det reglerat hur många friluftsdagar man skulle ha: sex till tolv dagar per läsår. Det tog man bort i och med Lpo 94, vilket gjorde att det blev en generell minskning av fysisk aktivitet och rörelse i skolan.

År 2003 skrev man in i del 1 i läroplanen att skolans uppdrag skulle vara att skapa en daglig fysisk aktivitet för eleverna. Det fanns riktlinjer för hur den skulle se ut. Här har vi ett uppdrag som ligger på huvudmännen i högre grad än tidigare.

Nu ska vi gå över till ämnets utveckling över tid när det gäller innehåll och benämningar. I Lgr 62 hette ämnet gymnastik, i Lgr 80 gick man över till namnet idrott och numera heter det idrott och hälsa. Kursplanens innehåll har haft en inriktning mot ett större hälsoperspektiv. Som kuriosa kan nämnas att samundervisning, det vill säga gemensam idrott för pojkar och flickor, infördes i och med Lgr 80.

När man frågar lärare vad innehållet är kan man konstatera att det lever kvar en hel del ämnestraditioner. Det finns visserligen en förskjutning av vad man innehållsmässigt gör på lektionerna, men det finns många ämnestraditioner att jobba med, trots att kursplanernas innehåll har ändrats i riktning mot hälsoperspektivet.

Hur ser då statistiken ut om man tittar på den planerade undervisningstiden i dag? I Skolverkets statistik ser man att den under åren 2011–2013 ser väldigt likartad ut. Statistiken är insamlad på skolenhetsnivå och anger för varje stadium hur många timmar totalt man har lagt på undervisningstid. Det ser likartat ut. Man ser också att många lägger till lite tid.

I dag är den minsta garanterade undervisningstiden 500 timmar, men man har lagt till några timmar till. Det är huvudmannen som beslutar om fördelningen efter förslag från rektor. Därför kan det se lite olika ut i landet. Det vi nu ser på skärmen är ett genomsnitt av den statistik som samlats in.

Skolverket har haft uppdraget att ge ett förslag på en stadiindelad timplan. I vår redovisning har vi lagt fram ett förslag där vi har lagt till de 100 extra timmar som angavs i uppdraget. Vi har fördelat det jämnt över årskurserna, med någon dragning åt att ju äldre man är, desto mer tid bör det vara. Om man tittar på vad den genomsnittliga tiden blir nu med 600 timmar ser man att vi i genomsnitt ägnar oss åt idrott och hälsa 1,9 timmar per vecka.

Vi har också gjort en webbenkät där ett urval av rektorer, alla kommunala huvudmän och ett urval av enskilda huvudmän fick svara på frågor om vårt förslag. I förslaget hade vi fördelat 500 timmar. Kommentarer om ämnet idrott och hälsa var att det är för lite tid och att man gärna vill att vi ska lägga mer tid på just det ämnet.

Vid den tidpunkt då vi skickade ut webbenkäten visste vi att vi skulle få ett tilläggsuppdrag att fördela 100 timmar extra. När vi frågade rektorer och huvudmän hur de ville fördela de 100 extratimmarna blev rektoreernas samlade svar att de ville fördela nästan 30 procent av tiden till årskurs 1–3. En tredjedel av tiden ville de fördela till årskurs 4–6. Något mer tid, 37 procent, ville de ge till årskurs 7–9.

De fick också kommentera varför tiden skulle läggas just där – vad som var vitsen. Det vi nu ser på skärmen är några röster om varför man vill lägga tid i årskurs 1–3. Det handlar om att man vill ge en grundläggande kunskap och om att utveckla motoriken och rörelsen, gärna genom att dansa. Det är viktigt att lägga tid i årskurs 1–3 eftersom det är där man grundlägger hälsoperspektivet i idrott och hälsa. Samtidigt beskrev man att det finns andra möjligheter till rörelse. Det är mycket spontan rörelse på rasterna, och de flesta går på fritis där man också rör sig mycket. Därför lades inte den största delen av tiden på årskurs 1–3.

Man ansåg att det är viktigt att ha tid i årskurs 4–6 därför att den spontana leken då slutar i högre grad. Om man är med i någon förening och idrottar eller har gymnastik eller annan rörelse finns det en tendens att man slutar i just den åldern. Därför är det viktigt att lägga en hel del tid där, som en kompensering åtgärd för familjer där man kanske inte har så mycket rörelse.

I årskurs 7–9 handlar mer om att göra en bra skoldag när det gäller rörelse – att kunna ha långa teoretiska avsnitt men också avbrott med rörelse. En jätteviktig sak man pekade på är att man där grundlägger ett långsiktigt perspektiv – kunskapen och medvetenheten om ett hälsoperspektiv och en livsstil som handlar om att röra sig mycket.

Vi såg att många vill fördela tiden jämnt. När det gäller motiven ser vi nu på skärmen några talande exempel på varför man ska fördela tiden jämnt. När vi satte samman alla synpunkter såg vi i princip två linjer. Den ena linjen är möjligheten till regelbundet återkommande fysisk aktivitet – att möjlighet ges att röra sig och utveckla sin motoriska färdighet. I det sammanhanget pekar man också på en problematik när det gäller tillgången på idrottshallar. Den andra linjen är att man vill lyfta fram att idrotten är viktig för att lägga grunden till en medvetenhet om livsstilen och för att få ett hälsoperspektiv på idrottsämnet.

Flera rektorer och huvudmän pekar på forskning som visar att den motoriska färdigheten går hand i hand med ökade möjligheter till kunskapsutveckling och skolprestationer. Syftet – att öka undervisningstiden i ämnet idrott och hälsa – kan möjligen få konsekvenser för kursplanen och kunskapskraven. Ska ämnet förstärkas? Skolverket håller på att utreda om det kan få konsekvenser. Vi har kommit så långt att vi funderar på själva syftet med utökningen av tiden. Vi har tre frågeställningar som vi jobbar med, och jag tänkte be min kollega Lars Åke Bäckman att beskriva dem.

Lars Åke Bäckman, Skolverket: Som Helena Karis nämnde har vi börjat titta på vad 100 extratimmar i ämnet idrott och hälsa kan få för konsekvenser för kursplanen och de kunskapskrav som finns där. Vi har börjat jobba med lite olika frågeställningar. Kärnfrågan är att försöka ringa in vad syftet med en utökning av ämnet är. Vad är det man vill komma åt och utveckla som inte är tillräckligt utvecklat i dag?

Vi har som sagt tre frågeställningar som vi tittar lite närmare på, och vi är precis i början av arbetet. Vi har alltså inte hunnit så djupt i vår analys, utan vi är på frågestadiet. Det som står i regeringsuppdraget handlar om utökad rörelse och mer fysisk aktivitet ur ett hälsoperspektiv. Där lyfter vi fram den positiva effekten för inläring och ökade resultat och prestationer i andra ämnen.

Det är en utmaning att få in ämnet i en befintlig kursplan och struktur där det har flera olika syften. En viktig fråga att ta upp här är om den utökade fysiska aktiviteten och rörelsetiden ska vara en del av skärpta kunskapskrav eller om utökad fysisk aktivitet ska kännetecknas av lust och rörelseglädje. En frågeställning är om man ska ta sikte på det som är ett av ämnets viktigaste uppdrag: att skapa lust och intresse för fysisk aktivitet nu och i ett livslångt perspektiv.

Om vi tänker oss att 100 extra timmar handlar om att ge mer utrymme för att utveckla ämnet som sådant inom befintliga kursplaner kan kopplingen mellan rörelsedelen och hälsoperspektivet behöva betonas mer i kursplanen. Om detta är huvudsyftet är det måhända mer framgångsrikt att fortsätta att stödja ämnets utveckling än att ändra i kursplanen genom olika stödinsatser för idrottslärare och rektorer.

En aspekt i båda perspektiven och i ämnet över huvud taget är att på olika sätt bidra till att alla elever ges möjlighet att delta i undervisningen i ämnet idrott och hälsa. Det kan nämnas att ämnet är ett av de mest populära bland eleverna när man frågar, men det är samtidigt ett av de ämnen som av olika skäl har högst frånvaro.

En annan frågeställning som vi lyfter fram är att inte alls titta på kursplanerna utan mer betona den dagliga fysiska aktiviteten och utgå från den skrivning som finns i läroplanen för grundskolan i dag om att skolan ska skapa förutsättningar för eleverna att få daglig fysisk aktivitet. När skrivningen infördes tidsattes den aldrig, men i diskussionen då talades om 30 minuter om dagen som ett mått på lämplig omfattning. Det var vad forskningen visade vid

den tidpunkten, men i dag har ribban höjts. Om jag har förstått rätt är det nu 60 minuter om dagen som bäst främjar en positiv utveckling. Detta är frågor som vi nu diskuterar och funderar över.

En annan frågeställning inför i dag är vad Skolverket gör för att stödja ämnets utveckling. Vi jobbade under 2012 och 2013 utifrån det särskilda regeringsuppdrag vi då hade att stödja utvecklingen av ämnet idrott och hälsa. Vi genomförde kurser för idrottslärare, och vi anordnade seminarier i olika frågor.

Inom ramen för uppdraget hade vi också möjlighet att åka ut till kommuner och grupper av idrottslärare och på plats ta upp de frågor som man brottades med lokalt – vad som var knepigt i själva undervisningen i relation till kursplanen, vad vi hade tänkt när vi skrev olika delar och så vidare. Det var vad vi jobbade med då, och vi nådde lite drygt 20–25 procent av alla idrottslärare i den satsningen.

Skolverket har publicerat olika stödmaterial i form av publikationer. Jag har med mig några här som jag kan lämna till er. De handlar bland annat om sex- och samlevnadsundervisning i idrott och hälsa. Det finns både en publikation och en film om det. Vi har tagit fram en film om ett språkutvecklande arbetssätt i ämnet idrott och hälsa. Det är en del i arbetet med språkutvecklande arbetssätt i alla ämnen.

År 2014 publicerade vi tillsammans med SPSM, Specialpedagogiska skolmyndigheten, en film om likvärdig undervisning i idrott och hälsa. I filmen vill vi visa på de möjligheter som finns att inkludera alla elever, oavsett vilka förutsättningar de har – om de har en funktionsnedsättning eller så. Just nu genomför vi några seminarier runt om i landet i samarbete med Lärarutbildningar för att presentera filmen och diskutera dessa frågor.

Skolverket har tagit fram bedömningsstöd för årskurs 6–9 i grundskolan och för gymnasieskolan. Vi har jobbat med uppföljning av skolornas simundervisning och tittat på i vilken mån eleverna får simundervisning och uppskattningsvis hur många som inte klarar kunskapskravet.

År 2010 gjorde vi en utvärdering av undervisningen ur ett genusperspektiv och tittade på hur den gestaltar sig i pojkars och flickors ögon.

Det vi pekade på när det gäller utvecklingsbehov i vår rapport om regeringsuppdraget var bland annat att skolans uppdrag om daglig fysisk aktivitet behöver få ökad uppmärksamhet i skolans vardag. Vi pekade också på behovet av fortsatt långsiktigt stöd till ämnet och dess utveckling för idrottslärare och behovet av att få fortbildning och kompensutveckling i olika ämnesfrågor, när det gäller att genomföra undervisningen, bedöma och betygsätta.

Det behövs också fortsatt stöd för att alla ska kunna vara med och så att elever med funktionsnedsättning kan hitta sin plats i undervisningen. Vi uppmärksammade också att lärare upplever svårigheter i att kunna ge att sent anlända elever stöd så att de når simkunnighetskravet i idrott och hälsa, vilket krävs för att få betyg i ämnet.

Jag har några tankar kring frågeställningen om vad som påverkar och gör att undervisningen blir som den blir. Som Helena Karis nämnde finns det många ämnestraditioner i idrott och hälsa. Det är väl i och för sig inget unikt

för idrott och hälsa. Det som måhända är lite unikt för ämnet är – som jag uppfattar det – att många fler har synpunkter på vad undervisningen ska innehålla och vad den är till för. Inte bara Skolverket, lärare och rektorer utan också föräldrar och allmänheten har ofta en bestämd uppfattning om ämnet.

Jag nämnde att elevers höga frånvaro är ett bekymmer. Ett lika stort bekymmer är de vuxnas acceptans att den frånvaron finns där och att den är okej.

Andra faktorer kring skolans miljö och utrustning är viktiga för att kunna bedriva en framgångsrik undervisning. Det handlar om hur skolgården är utformad och gestaltad. Bjuder den in till lek och rörelse, eller är det en plats där man står och hänger i ett hörn och helst vill gå in? Boverket har gett ut nya allmänna råd och en vägledning 2015 om utformningen av skolgårdarna som kan vara ett bra underlag. Förekomsten av lek och rörelse i skolan som helhet är nog så viktig med pausaktiviteter och annat. Jag har nämnt fortbildning av lärare som en central faktor.

Jag tänkte avsluta med några tankar om ett arbete som vi nu är inne i med att hitta en plats för 100 nya timmar i idrott och hälsa, kopplingen mellan ämnets syfte som det är nu och tankar om ökad fysisk aktivitet. Det är bilden av att idrott och hälsa också är ett kunskapsämne. Det handlar inte bara om att röra sig och bli svettig, vilket är nog så viktigt. Det handlar också om att ge eleverna en förståelse för varför man gör det och vad det får för betydelse för mig, min kropp och min hälsa här och nu och i ett längre perspektiv. Jag rundar av där.

Ordföranden: Vi tackar Skolverket så mycket för en genomgång av ett pågående arbete. Ni får möjlighet från utskottets sida att ställa frågor när vi också har lyssnat till Skolinspektionen. Peter Ekborg är här och ska lite beskriva Skolinspektionens erfarenheter. Varsågod.

Peter Ekborg, Skolinspektionen: Tack så mycket. Jag tänkte att jag i dag skulle uppehålla mig vid våra erfarenheter från framför allt kvalitetsgranskning men också i viss mån ett nedslag i form av flygande inspektion och också säga några ord om anmälningsärenden och vad vi får in från idrott och hälsa. Avslutningsvis ska jag säga något helt kort om kopplingen till en granskning som vi just nu genomför om elevhälsans arbete och hur den kopplas eller kanske inte kopplas till idrott och hälsa.

Ni känner säkert till betygssituationen när det gäller idrott och hälsa. Vi kan konstatera att andelen godkända betyg i idrott och hälsa ligger mycket högt i jämförelse med andra ämnen. Det ni ser här är betygen i idrott och hälsa jämfört med hur många elever som har godkända betyg i alla ämnen. Ni ser att det är ett ganska stort glapp mellan den prickade linjen och den heldragna linjen vare sig det gäller det gula, som är kommunala skolor, eller det blå, som är fristående skolor.

Vi kan konstatera att betygen ligger stabilt över tid. Det är nästan en rät linje och mycket små skillnader. Jag kommer lite längre fram att nämna kopplingen till obehöriga lärare i idrott och hälsa och deras sätt att sätta betyg i förhållande till de behöriga lärarnas sätt att sätta betyg. Där ser vi en tydlig skillnad i den granskning vi har gjort.

Man kan naturligtvis fundera över vad som kan vara orsakerna till att ett ämne hamnar så här mycket högre än andra ämnen i betygsättningen. Det är också det enda ämne där andelen elever med godkända betyg är högst bland pojkarna.

Jag ska göra en liten tillbakablick. Det är en nu visserligen fem år gammal flygande inspektion som vi genomförde 2010. Men den ger ändå en del resultat som sedan återkommer i vår granskning 2012. Vi besökte vid ett enda tillfälle, den 22 april 2010, 300 lektioner på totalt 172 skolor. Det var en punktinsats för att få en ögonblicksbild av situationen. Här precis som i granskningen fokuserar vi på det vi tycker brister i vad vi ser. Vi pekar i första hand på de utvecklingsområden vi kan se.

Det finns några korta slutsatser från denna flygande tillsyn. Vi kan konstatera att hälsoperspektivet i stort sett var helt frånvarande i de granskade lektionerna. Vi har från de granskade 300 lektionerna totalt 800 noteringar om aktiviteter av olika slag. Endast 12 av de 800 rör hälsoperspektiv på något sätt, och resten rör annat.

Vad är då annat? Annat är i väldigt hög grad bollspel och bollekar. Det är väldigt starkt fokus på rörelse och ett extremt starkt fokus på just bollspel i olika former. Det är förvisso trevligt med bollspel. Men det finns en del risker och problem kopplade till detta. Vi kan se att det kan gynna elever som är aktiva i den typen av sporter på fritiden och kanske rentav leda till att elever som inte är det kan bli svårmotiverade om den typen av bollspel får dominera för stort.

Vi kan också notera att det fanns ett ganska starkt fokus på prestationer och tävling i bollekarna och bollspelen. Det är någonting som inte helt överensstämmer med syftet för ämnet idrott och hälsa.

Skolverket tog upp den höga andelen elever som är frånvarande vid lektionerna, vilket vi också ser i denna flygande tillsyn. Bara vid en av fyra lektioner ser vi att alla elever deltar i undervisningen. Det kan tyckas vara en förfärande hög siffra när 75 procent av lektionstillfällena innebär att en del av eleverna inte deltar. Det beror naturligtvis på en del olika saker. Det kan bero på att de inte är ombytta. Det kan också bero på en hel del annat. Det kan bero på att det är svårmotiverade elever. Vi återkommer till det lite djupare i granskningen strax.

Vi kan också konstatera att det vid flera skolor finns en mycket hög andel elever som är befriade från idrottsundervisningen. Ni minns säkert att de kraven skruvades åt för några år sedan. Det var inte meningen att elever ska vara frånvarande från undervisning i idrott och hälsa. Totalt ser vi detta i ett ge-

nomsnitt av 2 procent av eleverna som vid de 300 besökta lektionerna var befriade. Men variationen mellan skolor och mellan lektionstillfällen var väldigt stor.

Det var fyra korta nedslag från den flygande inspektionen 2010. Om vi förflyttar oss två år fram i tiden gjorde vi en djupare granskning av idrott och hälsa på 36 skolor. Där har vi ett urval med 28 kommunala och 8 fristående skolor. Som ni förstår kan vi inte dra generella slutsatser av den typen av granskning med ett väldigt litet urval skolor. Men jag tror ändå att vi skulle kunna våga dra en del linjer från det vi ser i granskningen via den flygande inspektionen och till hur läget är ute i de svenska skolorna.

I granskningen gör vi observationer, intervjuer och en hel del dokumentstudier. Det vi konstaterar är att eleverna inte känner till vad de förväntas lära sig i ämnet idrott och hälsa. Den kunskapen är väldigt låg. Vi ser brister i 35 av 36 skolor på det området. Det får naturligtvis följder för eleverna. Det kan få följder för elevernas motivation om de inte vet vad ämnet förväntas innehålla. Om de inte är särskilt aktiva på fritiden kan det finnas en risk att de har en felaktig bild av vad ämnet faktiskt ska leda till. Det är också kopplat till vad vi såg i vår flygande inspektion med en väldigt stor tonvikt på bollspel. Det är någonting som inte stämmer med kursplanen.

Vi konstaterar även i denna granskning att närvaron är relativt låg i idrottsundervisningen. I 27 av de 36 observerade skolorna fanns det elever som inte deltog i undervisningen. Vid de 120 lektionstillfällen som totalt observerades var det vid hälften av lektionstillfällena elever som inte deltog i undervisningen. Det är ungefär samma skäl där. Det är glömd utrustning, ovilja, och det kan vara så att de är iväg och får stöd i ett annat ämne på denna lektionstid.

Det finns en väldigt lös koppling till kursplanen i det vi faktiskt observerar vid lektionstillfällena och det vi hör vad både lärare och elever säger vid intervjutillfällena. Vi konstaterar även i denna granskning att en mycket stor del av den observerade undervisningstiden läggs på rörelse. Det är 94 procent, om vi ska vara lite mer exakta. Även här ser vi att det dominerar mycket starkt.

Endast 5 procent av tiden används till hälsa och livsstil, och vi hittar över huvud taget inte friluftsliv och utevistelse, som också är framskrivet i kursplanen. Det kan vi i princip inte se i våra 120 observationer. Det är mycket rörelse och lite hälsoperspektiv i undervisningen.

Vi kan konstatera, vilket kanske inte är förvånande, att utbildade behöriga lärare leder till en bättre undervisning där vi ser en tydligare koppling till både läroplan och kursplan. Vi kan också konstatera att de behöriga och utbildade lärare vi hittar i just denna granskning sätter lägre betyg på eleverna än de icke behöriga lärarna, vilket manar till viss eftertanke. Det skulle kunna vara så att lärarnas kunskaper om kursplaner leder till att de är något strängare i sin bedömning än de lärare som inte har samma kunskaper om kursplanerna.

Hur vanligt är det då med behöriga lärare? Vid 30 procent av de 120 lektioner som vi observerade hölls lektionen av en icke behörig icke utbildad lärare, vilket är en ganska hög andel av lektionerna. Vi konstaterar också, som

jag sa tidigare, att betyg och bedömning skiljer sig åt ganska tydligt mellan behöriga och icke behöriga lärare.

Vi kan också se en tendens i granskningen att skolledningarna inte prioriterar utbildningsbakgrund i lika hög utsträckning när det gäller just idrottsämnet som de gör i andra ämnen. De resonerar på ett annat sätt när det gäller matematik, svenska och engelska än vad de gör när det gäller exempelvis idrott, vilket är en intressant iakttagelse.

Idrottlärarna blir ofta isolerade på skolorna. Vi har uttryckt det som både pedagogiskt och organisatoriskt. Det innebär bland annat att vi inte ser dem lika tydligt i olika typer av lärargrupperingar som arbetslag. Det kan vara så att de skär tvärs över flera olika arbetslag och har svårt att hitta sin hemvist. Vi ser också ganska tydligt att de organisatoriskt ofta är för sig själva i någon hörna av skolan och att de sällan är involverade i skolans utvecklingsarbete eller kvalitetsarbete, som vi också kallar det ibland.

Slutligen kan vi i granskningen se att väldigt många skolor inte förmår att ge eleverna den garanterade undervisningstid de har rätt till. I var fjärde skola i granskningen ser vi att de inte når upp till kraven på garanterad undervisningstid. Var beror det på? Det beror ofta på sättet att räkna, skulle jag vilja säga.

Vid de skolor där vi inte har bedömt att de når upp till kravet på garanterad undervisningstid handlar det om att man räknar in omklädning och dusch, som med viss fantasi skulle kunna ha koppling till kursplanen. Men vi ser inte alls att det är genomtänkt på något sätt. Vi ser också att det räknas in friluftsdagar där vi gör bedömningen att det inte finns någon som helst koppling till kursplanen för idrott och hälsa, utan det handlar ibland om någonting helt annat.

Det var mycket kort om de två granskningsinsatserna. Vad tycker vi då rent generellt? Vi tycker att idrottlärarna behöver utveckla arbetssätt för att omsätta det faktiska innehållet i kursplanen idrott och hälsa i praktiken. Vi ser att det genomslaget inte är tillräckligt bra. Det har vi nu sett ett antal tydliga exempel på.

Vi tycker också att idrottlärarna behöver tillgång till mer ämnesinriktad kompetensutveckling. Vi ser att detta ofta är ett område som inte diskuteras ute på skolorna. Det är vår erfarenhet framför allt från kvalitetsgranskningen. Men det är inte bara idrottlärarnas ansvar, utan även rektorerna måste här ta sitt ansvar. Rektorerna behöver betydligt starkare koppla idrott och hälsa till skolans hela utvecklingsarbete. Vi ser mycket svaga kopplingar på det området.

Många av skolorna i granskningen behöver förebygga kränkningar i samband med idrotten på ett betydligt bättre sätt. Det är helt klart så att omklädningsrummet och i viss mån även själva lektionstillfällena är en risk för kränkningar i olika former. Vi får också en hel del anmälningar från enskilda till inspektionen om kränkningar just i samband med idrott och hälsa.

Det rör relativt ofta kränkningar i omklädningsrummen. Men det kan också röra själva lektionstillfällena. Det är till och med så illa att det i en del fall

handlar om vuxenkränkningar, det vill säga att idrottsläraren inte förmår balansera det på ett klokt och vettigt sätt. Det är allt ifrån fysiskt våld till gliringar och kränkande kommentarer.

Även huvudmannen måste naturligtvis ta ett ansvar på området. Där ser vi framför allt att huvudmännen måste bli bättre på att se till att eleverna faktiskt ges den garanterade undervisningstid de har rätt till. Det är för höga värden på antal skolor i granskningen som inte klarar att leva upp till kravet.

Det var några korta klipp från detta. Jag tänkte också helt kort säga att vi har ett antal anmälningsärenden varje år som framför allt rör kränkningar i samband med idrott och hälsa eller friluftsdagar.

Vi har också en pågående granskning om elevhälsan som kommer att vara färdig i april maj någonting sådant, slutet av april eller början på maj. Den tydliga koppling vi kan se är att tanken med elevhälsan numer är att den framför allt ska arbeta förebyggande. Det skulle i viss mån kunna kompensera för den brist vi ser på hälsoarbete i idrott och hälsa. Tyvärr kommer vi i denna granskning att kunna konstatera att elevhälsan inte tar sitt förebyggande ansvar på det sätt den borde göra. Det ligger helt klart i skymundan till mer vårdande omedelbara insatser. Jag tror att jag stannar där.

Ordföranden: Stort tack för en intressant föredragning. Nu är ordet fritt för utskottets ledamöter att ställa lite frågor under en stund innan pausen till Skolverket och Skolinspektionen som har gjort sina föredragningar. Sedan finns ett ytterligare tillfälle.

Thomas Strand (S): Tack så mycket för bra och intressanta föredragningar. Jag skulle vilja ställa en fråga eller möjligtvis två frågor kopplat till den fysiska aktivitetens värde för kunskapsinhämtning. Nu heter det idrott och hälsa. Vi har fått föredragningar som tar upp fysisk aktivitet och att röra på sig, och hälsoperspektivet har också nämnts i relation till kunskapsinhämtning.

Är det så att vi har dåligt utvecklat tanken i svensk skola att fysisk aktivitet har betydelse för hur elever lär sig i andra ämnen? Skulle man kunna utveckla det mer från statens sida? Om man tittar på andra länder, är det annorlunda hur man använder idrott och hälsa i andra länder, nordiska länder eller PISA-länder? Kan vi lära saker därifrån?

Betty Malmberg (M): Också jag vill tacka för spännande föredragningar. Att vi lyfter fram ämnet är oerhört intressant och viktigt. Jag vill koppla på Thomas Strands frågeställning här. Jag var också inne på internationell jämförelse. Förutom innehåll var jag också nyfiken på undervisningstiden jämfört med våra grannländer och andra och om vi utskiljer oss eller avviker från något mönster där.

Jag har också en fråga till Skolinspektionens representant. Det är väldigt intressant att ni gör den här typen av uppföljningar och ser vilka effekter som

finns. Jag undrar helt enkelt: Vad säger skolledarna? Vilken reaktion får ni från skolledare på den här typen av rapporter som ni publicerar? Det är ganska uppseendeväckande både vad gäller siffror för förekomst av behöriga lärare och inte minst kränkningarna. Kan ni se någon skillnad nu när Skolverket har tagit fram sitt material för råd och stöd? Ser ni några effekter som kanske har till exempel reducerat antalet kränkningar?

Stefan Jakobsson (SD): Först får jag säga att jag är ledsen att jag inte kan stanna kvar och lyssna på Bunkefloprojektet, med tanke på jag var en av dem som startade med årskurs 1 när Bunkefloprojektet började. Jag fick äran att följa den klassen. Det var väldigt intressant.

Min fråga går egentligen till Skolverket. Vid undersökningen satt ni med vid 130 lektioner. Jag har varit idrottslärare i 15 år. Det känns lite som att man sätter fingret på månen och säger: "Där fanns ingen elefant." Jag är inte riktigt överens med era undersökningar.

Bosön gjorde 2008 en jätteundersökning om elevers kroppsstyrka och fetmstyrka där man tog del av en gammal undersökning som hade gjorts 20 år tidigare. Man gjorde exakt samma undersökningar och fick ett resultat där man fick en kraftigt ökad överfötma och en kraftig förändring i överkroppsstyrkan. Har ni kontrajämfört det på något sätt med ämnesförändringen som har skett inom idrott och hälsa där man tidigare hade mycket mer fysisk aktivitet med högre puls och mer överkroppsstyrka?

Ordföranden: Vi börjar med de tre frågorna. Jag vet inte vem som känner sig manad att börja.

Peter Ekborg, Skolinspektionen: Det var en fråga om reaktionen från skolledare på våra rapporter. Den finns i två delar. Vi kopplar varje enskild skolgranskning till ett beslut. Där blir det en väldigt tydlig återkoppling till skolledaren. Där kräver vi också svar på vilka utvecklingsinsatser som skolan tänker sig att göra i förhållande till vårt beslut. Sedan hoppas vi också att det får en stor spridning i landet i övrigt.

Vi tror att det får det. Vi jobbar med att föra ut det på webben men också med webinarier där vi har möjlighet att låta många skolledare och idrottsledare delta i diskussionen om vad vi har kommit fram till i granskningen. Jag hoppas att den spridningen är bra. Men jag kan inte mer statistiskt redogöra för skolledarnas faktiska reaktioner.

Vi har inte heller någon jämförelse som tydligt kan visa på hur Skolverkets råd- och stödmaterial har påverkat detta. Nu är det tre år sedan vi gjorde kvalitetsgranskningen, så det har gått ett par år. Däremot är min känsla utan att kunna sätta siffror på det att vi inte ser någon direkt minskning av kränkningar i samband med idrott och hälsa. Om det beror på faktisk ökning, samma läge eller en ökad benägenhet att anmäla är svårt att uttala sig om.

Ordföranden: Vad säger Skolverket? Är det någon av frågorna som ni känner er manade att svara på?

Lars Åke Bäckman, Skolverket: Jag börjar med den första frågan om kopplingen mellan ämnet idrott och hälsa och lärande i andra ämnen. Man skulle kunna titta i läroplanens första eller andra del där skolans övergripande mål lyfts fram. Där finns mål för elevers hälsa, kunskap om hälsa och att undervisningen ska stödja det på olika sätt. Det är hela skolans uppdrag. Man kan säga att det perspektivet finns i dag men kanske inte särskilt kopplat till just idrott och hälsa.

I kursplanerna generellt är det i dag inte framskrivet kopplingarna till andra ämnen och att man har nytta av den kunskapen, men det ligger någonstans i sakens natur. Det gäller till exempel språkutvecklande arbetssätt i alla ämnen som vi har jobbat med. Som vi vet får språket en väldigt stor betydelse för hur man kan tillgodogöra sig undervisning i andra ämnen. Matematik har man glädje av även i idrott och hälsa till och från. Den typen av överspillningseffekter är i dag inte framskrivet utöver det som står i läroplanen i de övergripande målen.

Helena Karis, Skolverket: När det gäller den andra frågan om undervisningstiden ber vi att få passa på den frågan. Jag har inte kunskap om hur det ser ut i andra länder mer än i Finland där det finns en liknande undervisningstid. Undervisningstiden ger möjlighet att utveckla kunskaper. Men tiden i sig är inte självklart en framgångsfaktor, utan det är vad man gör på lektionerna, vad undervisningen innehåller och målet för lektionerna som har betydelse.

Lars Åke Bäckman, Skolverket: Jag hade inte hunnit med Stefan Jakobssons fråga. Egentligen skulle jag väl bolla över den till GIH-bänken, då det handlar om forskning kring vad som händer i samhället med utvecklingen av kropp och själ. Vi har inte gjort några uppföljningar av den koppling som frågeställningen inrymmer. En hypotes kan vara att detta speglar en allmän utveckling i samhället som uppmärksammas till och från: Vi rör oss allt mindre, och det gäller även barn och unga. Sedan behöver vi nog ha – om ni inte redan har det – forskning som lyfter fram olika faktorer och deras betydelse.

Ulrika Carlsson i Skövde (C): Tack för spännande föredragningar! Många viktiga aspekter har lyfts. Allteftersom frågestunden framskrider får man väl delvis modifiera sina frågeställningar, för de överensstämmer till stor del.

Något som lyftes fram från Skolverkets sida var behovet av fortbildning för lärare. Skolinspektionen talade också om fortbildning och om att omsätta kursplanernas och läroplanens mål i praktik. I vilken mån finns det tillgång till den här typen av utbildning för lärare i idrott och hälsa?

Daniel Riazat (V): Jag tackar för dragningarna och skulle vilja ställa två jätte-korta frågor.

Till Skolverket vill jag ställa en fråga om simundervisning. Jag var själv en av de elever som kom hit som nyanlända, år 2000 i mitt fall. Jag kan ännu i dag inte simma, men jag har alltid haft toppbetyg i idrott. Jag undrar om det görs särskilda insatser i dag vad gäller simundervisning för nyanlända elever. Det skulle vara bra att få veta. Har Skolverket tagit något sådant initiativ?

Till Skolinspektionen har jag en fråga om den statistik som visades upp angående betygen i idrott och hälsa. Man visade att elever på fristående skolor har högre betyg i idrott och hälsa än elever i kommunala skolor, men det sas också att lärare som har utbildning i ämnet idrott och hälsa ger lägre betyg. Vad kan vi dra för slutsatser av det? Är det så att fristående skolor generellt har färre behöriga lärare vad gäller ämnet idrott och hälsa?

Christer Nylander (FP): Mycket intressant har sagts. Jag skulle vilja tala lite om Skolinspektionens rapport och problematiken kring att inkludera idrottsämnet i utvecklingsinsatserna i skolan och undervisningen. Det är en del av den här utfrågningen. Det handlar inte bara om rörelse och hälsa i sig, utan även om hur rörelse och hälsa kan påverka inläringen och inkluderas i själva undervisningen. Samtidigt säger ni i samband med era inspektioner att det förebyggande arbetet från elevhälsan inte är så bra som man skulle önska. Stöter ni på goda exempel att lära sig mer av, där skolor, skolledare och huvudmän väldigt tydligt inkluderar idrottsämnet i utvecklingsinsatser och jobbar med elevhälsan förebyggande? Det är ju lätt att man fokuserar på problemen annars.

Annika Eclund (KD): Jag tackar så mycket för jättematnyttig information! Jag har en fråga till Skolverket om den garanterade undervisningstiden och timplanen. Ni säger att man har tittat på ett genomsnitt av hur mycket idrott och hälsa som eleverna får. Då har man varken stadieindelad eller årskursindelad timplan. Skolinspektionen säger att man har svårt att redovisa sin garanterade undervisningstid. Hur ser då underlaget till de här siffrorna ut? Och har man verkligen vunnit någonting när det gäller det här ämnet genom att ta bort timplan och stadieindelning?

Helena Karis, Skolverket: Jag kan svara på Annika Eclunds fråga om garanterad undervisningstid. Statistiken är insamlad på grundval av planerad undervisningstid, alltså det som man som huvudman, rektor, har planerat att genomföra. Det är inte den genomförda undervisningstiden vi pratar om. Vi vet inte vad som händer. Det är väldigt svårt att ta reda på vilken verklig undervisningstid som eleverna får till godo. Fortsättningen på frågan minns jag inte.

Annika Eclund (KD): Ser man att man har gjort några vinster genom att ta bort årskursindelad timplan?

Helena Karis, Skolverket: Man har flyttat ned ansvaret till den lokala nivån, där man bättre kan tillgodogöra sig den lokala variationen och se vad man har för behov lokalt. Någon annan undersökning känner jag inte till.

Lars Åke Bäckman, Skolverket: Jag tar frågan om särskilda insatser för simundervisning. Vi på Skolverket uppmärksammade frågan i den rapport vi skickade till regeringen för lite drygt ett år sedan. Vi hade successivt fått in signaler och information under arbetet med insatserna och tyckte att det var viktigt att uppmärksamma detta. Det här är väl i och för sig en problematik som gäller i skolan som helhet för sent anlända elever. Det är en utmaning att komma i kapp under några års tid.

Men därutöver har vi från Skolverkets sida inte genomfört några särskilda satsningar. Det jag vet och det jag hör från idrottslärare är att det man jobbar med när det gäller särskilt stöd inom idrott och hälsa oftast gäller simundervisningen. Man har olika typer av extralektioner och hittar lösningar för elever som inte når målen för simundervisningen. Man jobbar ganska mycket på många håll för just sent anlända elever. Det jag vet att man efterlyser är någon form av pedagogiskt stöd för att lära äldre elever simma, för det är en utmaning. Det är kort sagt lättare att börja tidigt.

Jag ska också säga något om tillgången till utbildningsinsatser. Det är samma sak där. Skolverket har just nu inga särskilda insatser på gång när det gäller utbildning specifikt för ämnet idrott och hälsa. Men vi har andra insatser som även idrottslärare kan ta del av och som kan vara intressanta. Därutöver är som jag uppfattar det tillgången till utbildning knuten till universitet och högskolor, som erbjuder olika typer av kurser inom ramen för sitt uppdrag och även som uppdragsutbildningar genom överenskommelser. I övrigt finns det några olika utbildningsföretag och aktörer som är aktiva och jobbar med konferenser och andra insatser för idrottslärare och andra lärare.

Sedan ska man väl inte glömma bort att det också beror lite på hur man definierar utbildning. Utbildning är ju inte alltid att gå på kurs och ta till sig ett innehåll, utan utbildning kan också vara att få möjligheter att på hemmaplan tillsammans med andra kollegor läsa dokument, bearbeta frågeställningar, utveckla sin undervisning och så vidare. Det är en väl så viktig insats, och där har huvudmän och rektorer ett stort ansvar för att skapa utrymme och ge möjligheter för lärare att få den tiden.

Peter Ekborg, Skolinspektionen: Jag ska se om jag kan svara på frågorna. Vi visade att betygen är något högre i fristående skolor än i kommunala, men det gäller å andra sidan i andra ämnen också, så det är inget specifikt för idrott och hälsa. Det vi var ute efter att visa var att betygsnivån ligger mycket högt i

förhållande till andra ämnen. Den här granskningen ger inga svar på om det finns en högre andel utbildade lärare i fristående eller kommunala skolor. Det handlar bara om 8 fristående skolor och 28 kommunala, så det är ett ganska litet urval.

Den andra frågan handlade om eventuella positiva exempel när det gäller elevhälsans förebyggande arbete. Ja, sådana finns. Både i kvalitetsgranskningsrapporten om idrott och hälsa och i den kommande rapporten om elevhälsa har vi specifikt lyft fram det vi har hittat i form av positiva exempel.

Lars Åke Bäckman, Skolverket: Jag glömde det som låg närmast. Skolverket genomför uppdraget kring Lärarlyftet, där det ges kurser och fortbildning för lärare som undervisar i olika ämnen, bland annat idrott och hälsa, för behörighet i ämnet. Jag satt och läste ansökningar för bara någon månad sedan, men jag tappade det på vägen. Sedan finns det också stöd till forskarskolor, som GIH kanske kan berätta lite mer om vid tillfälle.

Ordföranden: Jag tänkte att vi skulle försöka oss på några snabba frågor och snabba svar, så att vi nyttjar de fem minuter som är kvar före paus.

Erik Bengtzboe (M): Jag tackar för intressanta dragningar. Jag har en mängd frågor, men jag får spara några till lunchpausen och ställer bara en. Ni uppehåller er en del vid frånvaro under idrottslektioner; det är en hög frånvaro, och det är sällan alla deltar. Finns det någon form av underlag kring huruvida den frånvaron är permanent? Är det vissa elever som aldrig deltar, eller är det en spridning av vilka som inte deltar? Om det rör sig om permanent frånvaro, är det då elever som också är frånvarande från annan undervisning, eller gäller det specifikt idrott?

Ordföranden: Jag har själv en fråga som anknyter rätt mycket till Erik Bengtzboes fråga. De som är befriade från idrottsundervisningen, av vem och varför har de befriats? Finns det skäl att tro att de skulle vara mer närvarande om hälsan var mer i fokus, eller är det bara en underförstådd tolkning som vi gör?

Michael Svensson (M): Jag har en fråga om lärarnas status. Även om jag inte har några klara och exakta belägg för det vill jag tro att idrottslärarnas status relativt sett har gått ned jämfört med andra lärare. Man kanske kan koppla detta till den höga andelen som inte är behöriga. Sedan kan vi naturligtvis inte reda ut här vad vi ska göra åt det, men det kanske kan komma några kommentarer till detta.

Jag har också en liten kort fråga om frånvaron. Har ni gjort någon undersökning eller kvalitativ utvärdering av vilka typer av elever det är som har den höga frånvaron och hur spritt det är, som Erik Bengtzboe frågade om?

Lena Emilsson (S): Jag vänder mig till Skolinspektionen och GIH. Å ena sidan har vi universitetens undervisning av idrottslärare, å andra sidan rektorernas attityder till frågorna. Det handlar om hur man behandlar läroplaner och kursplaner, hälsa kontra rörelse och sedan idrottslärarens svaga ställning i skolornas utvecklingsarbete.

Ordföranden: GIH-frågan får vi spara fram till att GIH haft sin föredragning, annars hinner vi inte. Det var smidigt att vi nästan pratade frånvaro allihop. Ni får dyka ned och se vad ni kan svara på.

Lars Åke Bäckman, Skolverket: Vad kan jag säga om frånvaron mer än att frånvaron av underlag i frågan är påfallande? Vi vet inte riktigt vilka elever det gäller. Man kan nämna till exempel elever med funktionsnedsättning. Att döma av Skolinspektionens granskningar av grundskolan och gymnasieskolan verkar det vara en grupp där frånvaron är hög. Sedan kan man anlägga hypoteser om samband mellan frånvaro här och frånvaro i andra ämnen. När jag diskuterat det här internt med våra statistikkollegor har någon sagt till mig att frånvaron kanske börjar i ämnet idrott och hälsa för att det är där det är lättast att glida ifrån. Som jag nämnde tidigare finns det en acceptans för att av olika skäl inte vara med där. Det kanske är ett ämne där det sluttande planet börjar. Men vi skulle behöva jobba mer med underlag i frågan.

Peter Ekborg, Skolinspektionen: Vi har inte heller något fast underlag om en koppling mellan frånvaro i idrottsämnet och frånvaro i andra ämnen. Detta vet vi egentligen ingenting om. Det vi däremot tycker oss kunna se åtminstone en stark tendens till är att frånvaron på idrottslektionerna har tydliga kopplingar dels till motivation, dels till trygghet.

En annan fråga handlade om elever som befriats från undervisningen. De som är befriade från undervisningen är befriade av skolan. Det är så det har gått till i praktiken. Vi har ingen fast bild av skälen till detta, eftersom det endast är en granskning med ett begränsat antal objekt. Men vi tycker ändå att andelen är alldeles för hög på en hel del av skolorna i förhållande till de mycket restriktiva formuleringar som finns i lagstiftningen.

Lärarnas status är naturligtvis en svår fråga. Jag kan inte svara på om den har koppling till ämnets utsatthet, men vill man nå en hög status som lärargrupp i ett ämne som idrott och hälsa förstärks det givetvis om man lyckas vinna tydlig mark i skolans utvecklingsarbete generellt, men också om man lyckas omsätta kursplanerna i praktisk verklighet i sin undervisning. Det är det som är lärarens profession i det här fallet.

Angående rektorernas attityd kan jag säga att det här ämnet har en svag ställning på en hel del granskade skolor, som jag var inne på tidigare. Framför allt kommer det inte in i skolans mer generella utvecklingsarbete. Det är nog

så att det finns mer att jobba på när det gäller rektorernas attityd till idrottsämnet och hur man väger olika ämnen mot varandra i skolan mer generellt.

Ordföranden: Jag tror att vi tillsammans klarade av att ställa ganska snabba frågor och ge ganska korta svar. Den första lilla sejouren är avslutad, och vi har 20 minuters paus. Därefter återgår vi till dagordningen och lyssnar på fördrag om Bunkefloprojektet och exempel från Danmark samt forskning om idrott och hälsa i skolan.

Ingegerd Ericsson, Malmö högskola: Jag är väldigt glad över att få komma hit och prata om det som har sysselsatt mig under de senaste 15–20 åren. Det är Bunkefloprojektet och den nya folkskolelagen i Danmark.

Bunkefloprojektet startade 1999, och det har övergått till en arbetsmodell som kallas för Bunkeflomodellen just för att betona att det inte är ett övergående forskningsprojekt, utan det pågår fortfarande. Den interventionen som vi gjorde var att skolämnet idrott och hälsa utökades från två till fem gånger i veckan för alla elever på Ängslättskolan i Bunkeflostrand.

Vi gjorde strukturerade motorikobservationer av alla barn när de började i skolan enligt MUGI-modellen, som jag ska berätta lite närmare om.

När vi hade observerat elever hade vi möjlighet att ge de elever som vi bedömde behövde ett extra stöd i motorik, det vill säga balansförmåga och koordinationsförmåga. De kunde då få lite extra motorisk träning i 60 minuter en gång i veckan.

MUGI startade i Lund för många år sedan. Under min tid som idrottslärare arbetade jag 25 år på Järnåkraskolan i Lund. För varje år tyckte många kollegor med mig att det var allt fler barn som började skolan med en otränad, oerfaren motorik. Vad berodde det på, och vad kunde vi göra åt det?

Vi märkte också att elevernas motorik verkade hänga ihop med deras självförtroende. De blev mer inbundna och gick lite mer för sig själva och hade inte så lätt att få kamrater. De lekte inte med de andra barnen på skolgården i samma utsträckning. Att vara med på idrottslektionerna var ibland svårt. Det var lätt att man glömde gymnastikkläderna hemma så att man slapp vara med kamraterna. När kamraterna frågade om de ville vara med och spela fotboll svarade de: Nej, jag sitter hellre här med mitt datorspel.

De vill ju inte gärna visa att de är lite klumpigare, lite långsammare och inte kan eller inte vågar klättra upp i trädet som de andra gör. Det är tydligt vad man inte kan göra med kroppen. För små barn är det väldigt viktigt att de hittar sin roll i gruppen. För att vara med de andra i gemenskapen behövs det att man kan röra sig och känna sig trygg i sin kropp.

Lärarna sa också att koncentrationsförmågan i klassrummet var orolig. Det var som att det fanns myror i byxorna på dessa elever, och det var svårt att sitta stilla. Kunde vi göra någonting åt detta?

Jag hade mina erfarenheter som idrottslärare, men jag vill också påpeka att det finns stöd i forskningen och många teorier, till exempel Bandura's self-

efficacy, som stöder den negativa spiralen, men också att det finns en positiv utveckling. Vi försökte vända detta i Bunkefloprojektet, ge barnen trygghet i deras motoriska rörelser, automatisera vardagliga rörelser så att barnen kunde koncentrera sig på annat och inte hela tiden behövde tänka på vad deras armar och ben gjorde.

När barnen lyckades med någonting, till exempel att lära sig att hoppa hopprep, var det lätt att tro att barnen också kunde lära sig andra saker. När kamraterna såg att man kunde lära sig olika saker, då växte ju barnen. De blev raka i ryggen och fick ett bättre självförtroende, och lärarna sa att det var lugnare i klassrummet. Nu kunde lärarna nå fram när han var intresserad av att lära sig – ofta handlar det ju om pojkar. Nu var han också intresserad av vad som hände i klassrummet.

Forskare i Danmark har konstaterat – och det vet vi väl alla – att ingen inlärnin g utan koncentration. Man behöver ha koncentrationsförmåga.

Här är några bilder från motorikobservationerna i Bunkefloprojektet. Vi hade också en hel del forskningsfrågor innan vi startade. Skulle vi vetenskapligt kunna visa det som vi kände på oss? Hur gör vi nu, och vad behövs det för mätinstrument?

En viktig milstolpe har varit att utveckla mätinstrumentet MUGI-observationsschema. MUGI står för Motorisk Utveckling som Grund för Inlärnin g. Det blev ju lite att sticka ut hakan när vi startade på 80-talet. Men nu vet vi faktiskt att man med rörelse kan komma ganska långt med både det ena och det andra. Samtidigt vill jag betona att skolämnet idrott och hälsa har ett egenvärde som är väl så viktigt, och vi ser att det har betydelse för många olika funktioner.

En övning i observationsschemat var att kunna hoppa så kallat höjdhopp, springa och ta sig över med ett galoppsprång. Det har hela tiden varit viktigt att barnen inte skulle känna att det var en testsituation, utan man skulle göra övningar så likt en vanlig gymnastiktimme som möjligt. Det ska vara rörelseglädje. Därför blev jag extra glad när en pojke utbrast: Åh, det är som tivoli, fast gratis! Vilken insikt när man går i andra klass att tycka att övningarna var som tivoli! Ofta sa barnen: Fröken, det här kan vi väl göra igen! Ja, det var länge sedan.

MUGI observationsschema kan sammanfattas med att vi mäter grovmotorik, närmare bestämt balansförmåga och koordinationsförmåga. Tanken när det utformades var att det skulle vara ett stöd, ett pedagogiskt hjälpmedel när vi ville veta vilka barn som behövde motorikstöd. Det är viktigt att fånga upp barnen tidigt. Därmed inte sagt att det kan vara för sent. Det är aldrig för sent. Alla människor kan lära sig någonting, men det är lite mer tacksamt att jobba med yngre barn, helst innan de har kommit på att det där med rörelse inte är så kul eller att jag inte är lika snabb som de andra. Man ska helst fånga upp dem innan eventuella motorikproblem hinner att bli allvarliga för barnen.

Det är tio till tolv barn tillsammans med en ledare i en grupp. Sedan är det någon som sitter på bänken och för anteckningar. Jag vill betona att rörelseglädje är ett viktigt mål.

Vi mäter ingen styrka, inte maximal hastighet eller maximal uthållighet, utan det handlar om de vardagliga rörelserna som man kan behöva för att hitta balansen när man snubblar till på en trottoarkant, så att man slipper ramla.

I och med Bunkefloprojektet och den forskning som vi har bedrivit inom det har det också varit nödvändigt att testa mätinstrumentet för validitet och reabilitet. Vi har kunnat visa att det uppfyller kraven för att delta i en vetenskaplig studie, förutom att vi använder det som ett pedagogiskt hjälpmedel.

När det gäller barn som behöver extra motorikträning har vi fokuserat vestibulär stimulering, det vill säga att få fart på vätskan i båggångarna i innerörat, så att man ska kunna rulla, snurra, gunga, rutscha och vara upp och ned. Vi har också tittat på grovmotorisk utveckling i form av att rulla, åla, krypa och automatisera allting som kommer ganska tidigt i utvecklingen. Barn som behöver extra stöd behöver ju samma sak som alla barn, fast kanske på lite annat sätt och med lite annat fokus.

Principerna för träningen har varit att lyckas i stället för att misslyckas. Om barnen redan har upptäckt att de inte är lika snabba eller inte kan delta i kamraternas lekar gäller det för läraren och pedagogen att få barnen att känna att de lyckas. Och hur får man det då? Ja, det ska inte vara någon träning som barnen vet att de inte kan. Det kan kanske tyckas motsägelsefullt, men för ledaren eller läraren är det viktigt med kunskap om motorisk utveckling så att man kan ta ett steg tillbaka och automatisera det utvecklingssteg som kommer före, så att barnen känner sig trygga och förhoppningsvis själva kan ta steget vidare.

Det handlar alltså om automatisering av färdigheter på den nivå som kommer före den som barnen inte kan. Det har varit bra att fråga barnen första gången vi träffas: Vad tycker du skulle vara bra att kunna? En annan fråga: Vad skulle du vilja lära dig?

Vid det här laget vet ni väl alla vad man vill lära sig, om man inte riktigt hänger med i kompisarnas lekar. Då ser ni framför er hur man slår till en boll. Har ni spelat brännboll? Man misslyckas en gång och en gång till och kamraterna ropar: Ta det platta, ta det platta! Och alla i utelaget springer fram och ropar: Ta lyra, ta lyra! Sedan får man ställa sig i skamvrån för man har misslyckats tre gånger.

Om det är det som barnen behöver lära sig kan vi börja där. Sedan kan vi gå vidare till andra saker. Brännboll är ett väldigt grymt spel. Det kan man spela på många olika sätt, men det är ett av de grymmaste bollspelen.

Inför de nationella proven – diagnostiska prov – i svenska hade barnen i interventionsgruppen, alltså de till vänster, fått fem timmar gymnastik i skolan och de andra har haft två timmar.

Vi såg också signifikanta skillnader när det gäller skrivförmåga och läsförmåga. Något som är intressant är ju också att jämförelsegrupperna faktiskt hade signifikant bättre läsförmåga när de började skolan. Interventionsgruppen har alltså gått i kapp, men har också gått förbi.

I matematik såg vi också stora skillnader i rumsuppfattning, vilket kan vara bra när man löser problem i matematiken. En del matematikproblem är formulerade så att man ska ta ställning till hastighet och bedöma avstånd. Det kan man lära sig om får röra sig på olika stora ytor i förhållande till andra. Om vi bara skulle jämföra pojkar med pojkar är skillnaderna ännu större och signifikanta skillnader i alla olika delar av matematiken.

Detta finns dokumenterat i doktorsavhandlingen men också i en bok som kom lite senare. Doktorsavhandlingen omfattar de tre första åren i Bunkefloprojektet. Sedan har vi gått vidare och gjort motorikobservationer också när eleverna slutade nian. Då fick de göra övningar som var tänkta för 6–7-åringar. Men de gjorde dem gladeligen – vi förändrade lite utifrån GIH:s nytidstest och använde hopprep i stället för rockringar. Vi satte också upp häckar som man skulle springa över.

Motorisk status i årskurs 9 visar stora skillnader mellan interventionsgrupp och jämförelsegrupp. Jag ska vara ärlig och säga att skolan kan utveckla mycket, men inte till hundra procent, så vi har fortfarande en liten del som har några små eller stora brister i motorik.

Jag kopplar detta till vad man kan lära sig i andra skolämnen. I interventionsgruppen blev 96 procent av barnen behöriga att söka till gymnasieskolan. De uppfyllde alla grundskolans mål som krävdes för att komma in på gymnasiet. I hela landet just det året var det 89 procent som kom in på gymnasiet. 7 procent skillnad, är det mycket? Det är faktiskt väldigt mycket.

Det är 14 000 elever varje år som inte klarar grundskolans mål, utan de går vidare till så kallade IV-program. Kan man göra någonting för dessa 14 000 är det värt en hel del, tycker jag.

Jag kan inte låta bli att titta på kopplingen mellan motorik och lärande. Av dem som har motoriska brister är det 81 procent som klarar grundskolan. 97 av dem som har god motorik klarar grundskolans mål, vilket vi egentligen förväntar oss att 100 procent ska göra. Men vi kom upp till 97 procent för elever med god motorik.

En annan undersökning som vi har gjort i Malmö visar också kopplingen mellan IV-program och att delta i idrott och hälsa. Vi har ju diskuterat här ganska mycket på förmiddagen hur det är med frånvaron. Frånvaron är hög, vilket inte är så förvånande för oss som jobbar med idrott och hälsa. På IV-programmen i Malmö 2008 hade 61 procent av dessa elever varit med på idrott och hälsa. Och hur stor del är det bland vanliga elever generellt i landet? Jag tror att det är 88 procent som säger att de alltid deltar i gymnastiken. Det är alltså stor skillnad.

De sa också att 45 procent av dem aldrig blev svettiga eller andfådda. Vi vet vad det betyder för hälsoperspektivet. Vi kan alltid diskutera definitionen av hälsoperspektivet. Men så fort man rör sig har det med hälsa att göra, eller hur? Om man gör en undersökning och tittar på hälsoperspektivet måste man ta med att rörelse är en viktig del av hälsa.

Slutsatsen när det gäller daglig idrott och hälsa är att det är ett möjligt sätt att förbättra motorik och skolprestationer och öka andelen elever som klarar grundskolans mål och behörighet till gymnasiet.

Vi har publicerat detta i några studier. Vi har också tittat på självförtroendet. Vi har tittat på betyg i idrott och hälsa. I interventionsgruppen fanns det inte en enda elev som saknade betyg i idrott och hälsa – 100 procent hade betyg. Men i andra undersökningar såg vi att det rör sig mellan 5 och 8 procent som saknar betyg varje år.

Den senaste publikationen har jag skrivit tillsammans med Magnus Karlsson. Den handlar om målen, hur man ska uppnå dem och bli behörig till gymnasieskolan.

Det har gjorts en hälsoekonomisk analys av Bunkeflomodellen. Malmökommissionen har gjort ett jättearbete och tittat på skillnader i hälsa mellan olika stadsdelar i Malmö. Då undrar man: Vad skulle hända om man införde daglig idrotts- och hälsoundervisning i Malmö? Jo, då skulle man tjäna 59 miljoner i ökat produktionsvärde. Om en större andel elever blir behöriga och går på gymnasiet har de en större chans att få ett arbete och betala skatt till kommunen. Dessutom skulle man tjäna 56 miljoner tio år efter det att barnen har slutat grundskolan i minskade sjukvårdskostnader.

Kostnaden för detta är 16 miljoner – 4 600 kronor per elev. Om man satsar det skulle man i ett tioårsperspektiv efter avslutad grundskola tjäna 38 000 kronor per elev. Det här är i ett långtidsperspektiv, men man måste tänka framåt.

Malmökommissionens slutsats är att man bör förstärka ämnet idrott och hälsa för samtliga barn i Malmös skolor. Malmö blev utsett till gymnastikkommun och idrottskommun för detta.

De optimala åtgärderna är att man ökar idrott-och-hälsa-undervisningen och erbjuder specialundervisning i motorik för elever som behöver det. Några som är duktiga på att erbjuda extra motorisk träning är studenter i Sydafrika. Bilden visar studenter i Stellenbosch University som i höstas genomförde motorikobservationer. Där får studenterna vara beredda att ge extra motorikträning, eftersom det nu inte längre är obligatoriskt med idrott och hälsa i skolorna i Sydafrika.

Över till Danmark. Där hade vi en konsensuskonferens. Vi var tre personer som representerade Sverige: Hans Forsberg, Karolinska Institutet, Maria Åberg, Göteborgs universitet, och jag själv. Då konstaterades det som finns på hemsidan – kunst.dk – att fysisk aktivitet ökar bildningen av ämnen som kan främja hjärnans utveckling. Fysisk aktivitet ökar också hjärnans motståndskraft mot kognitiv svaghet till följd av ålder och sjukdom.

I den nya danska folkeskolan har man också infört att eleverna ska röra sig 45 minuter om dagen. Lagändringen formulerades: Undervisningstiden ska anpassas så att eleverna får motion och rörelse i genomsnitt 45 minuter om dagen.

I Roskilde har man ett spännande projekt som det går att läsa om på dess hemsida. Där genomförde de motorikobservationer och gav eleverna motoriskt stöd i detta. Man konstaterar att man ska fortsätta att arbeta på detta sätt, och det gjorde man redan innan lagändringen. Förutom daglig fysisk aktivitet – alla har inte kommit lika långt som Roskilde – har man Sund Skole Nettet som stöder skolorna. Snart ska man lägga ut ett motorikpaket, och man har sneglat på Bunkefloprojektet. De tänker använda MUGI till detta. Ni har fått det här på svenska, och nu får ni det också på danska.

Jag vill avsluta med att säga att det finns hopp. Barn är väldigt duktiga på att hitta saker som de behöver träna på, om de får tid och möjlighet och ytor att röra sig på – helst med vägledning av en klok vuxen som ser utvecklingspotentialen.

Ordföranden: Tack, Ingegerd! Då lämnar jag ordet till Suzanne Lundvall.

Suzanne Lundvall, Gymnastik- och idrottshögskolan: Det har landat en del frågor på GIH under förmiddagen. Några svar har jag byggt in i min presentation, de andra får vi lämna till frågestunden. Mitt upplägg till presentation i dag är inspirerat av en författare som före påskveckan sa: Det är oundvikligen så, att när ljus kastas på något nytt, så faller skugga på något annat. I dag kastar vi ljus på temat idrott och fysisk aktivitet i skolan som ett sätt att stärka inlärning och hälsa. Då finns det anledning att också rikta ljuset på forskning om idrott och hälsa i ett större sammanhang. Min presentation kommer därför att landa i en slutsats att fysisk aktivitet i skolan är en undervärderad investering där helheten är mer än summan av varje enskild del.

Jag börjar i mitten av 1990-talet, när de första rekommendationerna kom om fysisk aktivitet som ett sätt att förebygga och stärka hälsan. Först kom rekommendationer för vuxna, sedan kom rekommendationer för barn. Det finns forskargrupper som menar att 60 minuter per dag är för lite.

Reformen och rekommendationerna kommer i en tid när svensk skola går över till ett målstyrt system där vi också tappar 40 procent av tiden på gymnasieskolan och där minskningen i tid blir ungefär 15 procent för grundskolan. Då har vi inte räknat in de 30 minuterna fysisk aktivitet per dag. I dag vet vi att det finns förslag om ytterligare 100 timmar i grundskolan.

Rekommendationerna kommer i en tid då forskare börjar uppmärksamma övervikt och fetma i världen, något som drabbar såväl västländerna som utvecklingsländerna. Inte heller Norden har undgått att påverkas. I en Lancet-artikel i våras konstaterades att mellan 15 och 20 procent av unga mellan 2 och 20 år finns i denna kategori. Men vad har då detta för betydelse i relation till dagens tema?

Forskare konstaterar nu att nivån på barnens allsidiga rörelseförmåga har gått ned. Det innebär för individen ökad rörelseosäkerhet, vilket påverkar självbilden och lusten att vilja delta i vissa former av rörelse och fysisk aktivi-

tet. Studier uppmärksammar även det starka sambandet mellan styrka och motoriskt kunnande. Att ha en muskelstyrka där individen klarar av att bära och hantera sin egen kropp har betydelse. Det är en nödvändighet för att utveckla det motoriska kunnandet. De övningar man har följt upp motsvarar de övningar som finns i de svenska kunskapskraven för årskurs 6. Det handlar om grundläggande och sammansatta rörelseformer. I detta ingår att springa, hoppa, balansera, hänga, stödjade och viss rörlighet.

Motorisk kompetens är en aspekt av barns och ungas förutsättningar för att delta i själva utövandet av fysisk aktivitet. Om själva utövandet vet vi att det är stora skillnader i en och samma skolklass. Medan vissa elever tar kanske 20 000 eller 25 000 steg per dag, dag efter dag, vet vi att det i samma klass finns elever som tar 6 000 till 7 000 steg per dag, dag efter dag. En idrottslektion kan bidra med mellan 2 000 och 2 500 steg. När man jämför data från år 2000 och år 2013 kan vi se en minskning bland pojkarna i årskurs 5 men inte bland pojkar och flickor i årskurs 2.

Den här korta inledningen ger en viss bakgrund till de rubriker vi möter dagligen som handlar om omvärldens krav på mer träning för sexåringar, debatter om bildskärmar eller hur mycket stillasittande vi ska acceptera. Det finns också rubriker om att idrott ger bättre betyg och om att vuxna börjar kräva att skolgympan ska tillbaka. Låt mig återkomma till det.

Först vill jag göra en jämförelse med andra länder, de analyser man har gjort och vad man har kommit fram till där. I Finland förstärker man år 2016 ämnet till tre timmar per vecka. Då ska man komma ihåg att man har ett särskilt ämne för hälsa i den finska skolan. I Norge startar man från en hög nivå med över 700 timmar, men man har ändå bestämt sig för att förstärka med en timme fysisk aktivitet per dag. Danmark gör likadant. Ingegerd var inne på det. Men i Danmark har man villkorat att det måste ske under pedagogisk ledning.

Holland och Sydafrika vill stärka träningen av den motoriska kompetensen. Man ser behov av utbildade lärare. I Sydafrika har man fått lära sig en läxa. I samband med att apartheid avskaffades tog man nämligen bort idrott och hälsa i skolan. Man ansåg att det fanns viktigare ämnen som borde ha företräde. Nu börjar man tillsätta lärare som speciellt kan utbildas i motoriskt kunnande.

Vilka förväntningar kan vi då ha på ämnet idrott och hälsa? Vad säger forskningen? I ämnets beskrivning står: Att ha färdigheter i och kunskaper om idrott och hälsa är en tillgång för både individen och samhället. Ämnet ska ha en bredd av aktiviteter och stimulera kroppslig förmåga. Av forskningen framgår att det finns en bredd av aktiviteter men att vissa innehåll dominerar, bland annat bollspel, bollekar och samarbetsövningar, ofta med en tävlingslogik i botten.

Men vi vet också, vilket Skolinspektionen och flera andra har påpekat, att ämnet är populärt. Det startar på en otroligt hög nivå, men populariteten sjunker med åldern. Innehållet och populariteten är oberoende av faktorer som lokaler, antalet elever i grupperna eller vilken tid som står till förfogande.

Vi vet också att undervisningen huvudsakligen sker i storgrupp. Man har alltså ett slags kollektiv undervisning när man bedriver undervisning i idrott

och hälsa. Detta kan vi tala mer om senare. Men det innebär alltså att ämnet har en tendens att möta redan föreningsaktiva elever.

Forskning visar också att det är oklart, både för lärare och elever, vad som egentligen är viktig kunskap i ämnet. Man lär sig att delta i idrott, men vad det fördjupat innebär och vilka krav det ställer på ämnesinnehåll, undervisning, betyg och bedömning, råder det osäkerhet om. Vad är ett kunskapsämne som handlar om kroppsligt kunnande och förståelse? Ska idrott och hälsa bli mer likt andra teoretiska ämnen, eller behöver vi välja en annan väg? Elever uttrycker önskemål om fysisk aktivitet varje dag, men de uttrycker också önskemål om en förändrad undervisningsform.

Kursplanen är öppet skriven, likaså kunskapskraven. Man kan säga att det omgivande politiska landskapet både stöttar och hindrar ämnet idrott och hälsa målsättning och målinförlivande. Det innebär att det finns ett stort tolkningsutrymme där gamla traditioner lätt kan fortleva. Jag vill också lägga till att det inte har gjorts några granskningar av lärarutbildningarnas innehåll i jämförelse med skolämnets behov och inriktning. Detta väcker frågor, både om innehållet av hälsodidaktik i lärarutbildningarna och om vilken status läraryrket och ämnet har.

För att göra bilden ännu mer komplicerad vill jag betona att detta med tillgänglighet och deltagande i idrott och fysisk aktivitet är starkt knutet till social klass, kulturell bakgrund, geografisk ort, ålder och delvis också till kön. I skolan finns alla barn.

Men vilket samband mellan olika värden har då hittats i studier om fysisk aktivitet, idrott och hälsa som också rör ämnet idrott och hälsa? En grupp forskare har identifierat sex olika kapitalformer efter en genomgång av litteraturen. Man har tittat på interventionsstudier där man har ökat tiden för idrott och fysisk aktivitet i organiserad form. Bilden beskriver de sex olika kapitalformerna. Med hjälp av dessa vill forskarna påvisa befintliga och framtida värden som stimuleras av att delta i fysisk aktivitet och idrott. Noteras kan att en av forskarna i den här gruppen är Hillman, som är en av de mest framträdande när det gäller kognitiv utveckling och fysisk aktivitet.

Att fysiskt kapital utvecklas om man deltar i organiserad, regelbunden fysisk aktivitet är kanske inte så konstigt och överraskande. Att man också kan utveckla sitt motoriska kunnande i en känslig ålder under uppväxten är inte heller överraskande. Men tillägget att hälsosamt, fysiskt aktivt beteende spårar in i vuxenlivet är ett viktigt tillägg, likaså att inaktivt beteende spårar in i vuxenlivet.

När det gäller individuellt kapital, alltså personliga och sociala färdigheter, som uthållighet, självdisciplin, engagemang, bör det också påpekas att de stärks av deltagande i idrott och fysisk aktivitet. Det är tillgångar som är avsevärda och viktiga i en alltmer brusande omvärld. Att fysisk aktivitet sedan bidrar och har ett samband med ett ökat intellektuellt kapital eller kognitivt kapital är naturligtvis högintressant för dagens tema, men sambandet mellan ökad koncentrationsförmåga och uthållighet är starkt, robust och kommer som en bonus. Det är dock något svagare samband, än så länge, mellan kognitiva

funktioner och fysisk aktivitet. Här behövs mer forskning. Det finns ett samband, men det är inte lika robust som detta med uthållighet och koncentration.

Det här leder över till att vi också måste inse att vi inte kan låta en skugga falla över värden som handlar om emotionellt och socialt kapital när vi talar om idrott och fysisk aktivitet. Det finns starka samband med att elever deltar regelbundet i fysisk aktivitet när det gäller välmående, självkänsla, antidepressiva effekter och stressreducerande. Det skapar socialt samspel, känsla av tillhörighet, nätverk och viss status. Det är kanske inte heller några nyheter men bör inte glömmas bort.

Jag landar i den slutsats som jag aviserade från start. Jag vill hävda att det finns stöd i forskningen för att organiserad idrott och fysisk aktivitet under uppväxtåren är en undervärderad investering. Min slutsats är att Sverige bör ta lärdom av de analyser som andra länder redan har gjort och fundera på vad som är lämpligt i ett svenskt sammanhang. För att göra detta tror jag att det finns behov av en tvärvetenskapligt sammansatt arbetsgrupp som genomlyser vilka val och strategier som passar bäst för svensk skola och för ämnet idrott och hälsa.

Ordföranden: Stort tack! Nu kommer några kommentarer från Lucas Janemalm, idrottslärare, som representerar Svenska Idrottslärarförbundet i Lärarnas Riksförbund, och Kent Andersson, idrottslärare, från Idrottslärarna i Lärarförbundet. Därefter finns det möjlighet för ledamöterna att ställa frågor.

Lucas Janemalm, Svenska Idrottslärarförbundet: Svenska Idrottslärarförbundet bildades 1884. Det är i stort den förening som har stått för den fortbildning som har funnits i det här landet, ofta i samarbete med universiteten. Till exempel har vi nästa helg en fortbildningshelg i samband med vår stämma i Göteborg.

Jag möter i Sverige i dag en idrottslärarkår som är engagerad och villig att utvecklas. Som har framhållits här tidigare finns det en polarisering mellan tid för ämnet och den kvalitet som ska finnas i ämnet. Jag har lite svårt att säga att det ena skulle utesluta det andra. Om vi inte behöver tid för idrott och hälsa skulle man ju kunna dra ned tiden för att öka kvaliteten i andra ämnen i motsvarande mån.

Under 1900-talets första del hade ämnet sex timmar i veckan, och man hade upp till 15 dagar friluftsliv. Men den kraftiga decimering som har skett under tiden måste rimligtvis få en effekt, inte bara på det som vi har talat om nu, hälsoeffekter, alltså det som den här utfrågningen delvis handlar om, utan också på något som jag vill ägna mina minuter åt nu.

Vi behöver ha en färdighet att möta de erbjudanden som finns att röra oss. Det handlar om något som kallas physical literacy, fysisk allmänbildning. På samma sätt som vi lär oss att skriva och läsa behöver vi inom idrotten ha bredare kunskaper och färdigheter. Vi läser inte bara för att ta del av det dagliga livet, läsa manualer, recept och så vidare, utan vi läser också för att kunna ta

del av litteratur, skönlitteratur. På samma sätt är idrotten inte bara ett redskap för att överleva utan ett redskap för att ta del av livet. Utan den begränsar vi oss. Vi fick höra ett exempel på detta nyss. Som medlem i SLS, Svenska Sim- och Livräddningssällskapet, förstår jag problematiken mycket väl.

Vi har också sett exempel där folk har begränsats och uteslutits från undervisningen därför att ramarna sätter gränser. Problemet är inte att idrottsläraren inte skulle vilja utan att de fysiska och ekonomiska ramarna sätter begränsningarna när det gäller att möjliggöra den idrottsundervisning som den enskilda eleven skulle behöva.

Några länder nämndes här tidigare där man har utökat idrottsundervisningen. Finland var ett exempel. Många tittar på Finland när det gäller PISA och så vidare. Inte nog med att man i Finland har fått mer tid till själva idrottsundervisningen, man har dessutom lyft ut den teoretiska hälsodelen. Andra länder, till exempel Schweiz, har skrivit in en utökning till tre timmar i veckan i sin grundlag – detta för att säkerställa att inga kantoner kan göra som de vill.

Jag möter elever som blir väldigt förvånade när jag säger: Nästa år har du ingen undervisning i idrott och hälsa. Den kursen är klar. De tittar förfärade på mig. Men sådan är verkligheten i dag.

En utökning av idrottsämnet leder till fler utbildade idrottslärare och en större idrottsmedvetenhet. Som någon visade här förut ökar utbildade idrottslärare närvaron och andelen godkända elever. Det beror lite på hur man tittar på det. Betygen var där och spökade på något sätt, om jag inte minns fel.

Låt mig sammanfatta. Jag – jag tror att jag representerar Svenska Idrottslärarföreningens samtliga medlemmar – vill göra ett bra jobb, men vi måste få tid att göra det. Vi har ökat innehållet och infört hälsobegreppet, vilket jag tror att många med mig är positiva till, men vi får inte tid att genomföra det som är tänkt. Jag är alltså inte alls förvånad över Skolinspektionens resultat, men jag är något förvånad över reaktionen på det.

Kent Andersson, Idrottslärarna: I morgon bitti kommer jag att träffa Lisa, Pelle och Ahmed. Efter att ha lyssnat på Ingegerd och Suzanne vill jag träffa dem flera gånger, för det tycker jag att vi är skyldiga dem.

Som idrottslärare tycker jag också att jag behöver bli bättre på att göra det jag gör. Det tror jag att alla idrottslärare tänker. Men jag funderar också på vad det är för signal som har kommit till mig som lärare. Vad är det jag inte har kunnat under alla de här åren? Jag tycker att den signal som har kommit till mig är att jag inte har klarat av att bedöma elevernas kunskaper. Det är detta som kompetensutvecklingen har handlat om. Jag tycker att vi är rätt bra på det, och jag vet att det är många fler än jag som egentligen i stället vill utveckla det vi gör på lektionerna och det eleverna får med sig därifrån – det de får med sig i dag och det de får med sig ut i livet. Det är den typen av kompetensutveckling vi ska syssla med.

Jag tycker att detta syns på de undersökningar som görs. Alla vill det. Vi kan titta på de värden som forskningen visar upp här. Det handlar inte bara om

att bli duktig på sport, vilket annars är lätt att tro. Jag får nästan lite panik ibland när det kan upplevas som en motsättning mellan att vara fysiskt aktiv och att lära sig om hälsa. Hur tänker du när du går ut i motionsspåret? Finns det en motsättning mellan hälsa och fysisk aktivitet? Ja, så kanske det kan vara när vi tittar på elitidrottverksamhet.

När det gäller den sociala delen, välkommandet och att allt fler elever ska vara hos oss allt oftare på idrottslektionerna, behöver vi kompetensutveckla oss och tänka på lite annat sätt. Suzanne tog upp den kollektiva undervisningen i stora grupp miljöer. Det kanske inte ska se ut på det sättet längre. Det kanske måste se lite annorlunda ut. Men det är inte bara idrottslärare som behöver bli bättre på det. Det är Sveriges lärare över huvud taget.

Jag ska fatta mig kort. Egentligen är kontentan: Ge oss fler timmar med eleverna – inte för idrottslärares skull utan för elevernas skull! Det är de värdena som ska fram. Vi ska bli bättre på det. Vi vill bli bättre på det.

Jag tror att Suzanne tog en av meningarna som handlade om samhällsvinsten i inflygningen. Jag tänkte ta den som står strax innan. Jag tror att den ungefär är formulerad så här: Positiva erfarenheter av rörelse och friluftsliv under uppväxtåren har stor betydelse för om man blir fysiskt aktiv senare i livet. Det är en viktig del, men det absolut viktigaste för eleverna i skolan är att de har positiva upplevelser under vägen.

Nu jobbar jag på högstadiet, men när jag jobbade med de yngre eleverna älskade jag när de sa: Nej, måste vi sluta nu! Jag är också mattelärare. På de lektionerna låter inte ofta så. Detta måste vi idrottslärare ta fasta på. Eleverna måste komma till oss oftare. Ge oss chansen! 100 timmar är en bra början.

Ordföranden: Tack så mycket! Om man får drista sig till en liten kommentar skulle jag vilja säga att det nog är ganska många lärare som skulle skriva under på detta, framför allt det som Kent och Lucas sa avslutningsvis, att man älskar sitt ämne och vill ha fler timmar och få möjlighet att utveckla en mer individanpassad form och så vidare. Man vill ha stora möjligheter till fortbildning. Jag tror att vi har alldeles rätt i det.

Nu får utskottets ledamöter begära ordet.

Gunilla Svantorp (S): Tack för väldigt bra föredragningar! Jag har två korta frågor. Om det skulle bli mer timmar, finns det någon risk för att det så att säga blir mer av samma, om man tänker på vad Skolinspektionen visade oss? Vad kommer att ändras om det blir flera timmar? Det var den ena frågan.

Den andra frågan är: Lärarutbildningen, vad behöver ändras i den? Det är en stor fråga, men jag hoppas på korta svar.

Michael Svensson (M): När man sitter i det här huset blir man lätt frustrerad ibland. Det kanske är så det ska vara. Man undrar också hur svårt det kan vara. Vad tror ni att det beror på att Bunkeflomodellen inte finns i fler skolor? Hur

svårt kan det vara att implementera den? Vi har själva varit nere i Malmö och fått en heldagsföredragning och vet hur nyttigt det är på alla sätt och vis.

Sedan har jag en fråga till de lärde. Jag tänker på barn med psykiska funktionsnedsättningar, adhd och så vidare. Ser ni några resultat där?

Ulrika Carlsson (C): Tack för alla föredragningarna! Jag har tre korta frågor. Hur utbredd är Bunkeflomodellen, och hur många barn i svenska skolor får tillgång till detta arbetssätt? I föredragningen nämndes att det fanns hinder från politiken. Vad är det för hinder som framför allt behöver undanröjas? Och hur många utbildade idrottslärare finns det i dag som också kan träna motoriken för elever som har motoriska störningar och som behöver specialundervisning i idrott?

Lucas Janemalm, Svenska Idrottslärares föreningen: Frågan var: Kommer det att bli mycket av samma? Ja, det kommer det att bli om inte alla hjälps åt och om man inte tittar på vad idrottsämnet ska finnas till för. Man måste alltså fundera över vad som är syftet med ämnet. Sedan handlar det om att uppdatera kåren på det. Då tror jag att vi får bra resultat och kan nå de mål vi vill. Men om man bara utökar antalet timmar för ämnet blir det mer av samma, vilket i och för sig också kan ha positiva effekter. Men då når vi kanske inte de tänkta målen.

Ingegerd Ericsson, Malmö högskola: det var 1 100 skolor som ganska tidigt var med i Bunkefloprojektets nätverk. Veldig många skolor gör positiva saker och har utökat ämnet även om de inte har schemalagt det en timme om dagen. Men exakt hur många som arbetar enligt modellen kan jag inte säga. Jag vet inte det.

Men jag utgår från att alla de idrottslärare som vi utbildar på Malmö högskola och på andra lärosäten har goda kunskaper om barns motoriska utveckling och mycket väl skulle kunna stötta barn som behöver extra stöd. Det finns också utbildning. Man kan läsa sig till saker. Man kan gå kurser i motorikträning. Detta tror jag inte är något större bekymmer, utan alla utbildade idrottslärare bör ha och har säkert kompetens i att stötta barn med motorikträning.

Det finns många doktorsavhandlingar och andra vetenskapliga artiklar med data från Bunkefloprojektet, däribland Peik Gustafssons doktorsavhandling, som handlar om just adhd. Jag tror att han skriver om soft signs in adhd. Han har tittat på hur barn med koncentrationssvårigheter utvecklades av den motoriska träningen.

Jag har också skrivit om det i doktorsavhandlingen. Vi såg en större positiv utveckling för de barn som hade koncentrationsproblem. Jag har skrivit om det här. Det handlar om olika grupper, alltså barn med mer eller mindre motoriska problem. Det finns alltså undergrupper, som jag inte riktigt har i huvudet just nu. Men man kan väl säga att ju större problem barnen hade, desto mer positiv utveckling såg vi.

Suzanne Lundvall, Gymnastik- och idrottshögskolan: Jag kanske inte är lika positiv som Ingegerd. I dag har vi ingen ämneslärarutbildning när det gäller de yngre barnen. Det diskuterar vi på GIH som en stor risk. Det finns en risk att en del av kompetensen kring motoriskt kunnande faktiskt försvinner. Utbildar vi ämneslärare med inriktning mot gymnasiet och årskurs 7–9, med rätt att undervisa de yngre barnen, finns det risk att man får en för ytlig kunskap kring motorisk träning och allt vad som rör detta.

Sedan finns det många sätt att fortbilda sig, men det kräver insatser från varje individ. Vad det gäller lärarutbildningen tror jag inte att vi har jobbat fram tydliga och rimligt djupa kurser kring hälsa och hälsodidaktik. Man har mycket ämneskunskaper i fysiologi och anatomi och viss form av kunskap kring träningslära, men att göra om det till skolkunskap, lämplig för yngre barn, och utforskande lärande uppgifter kräver ytterligare en resa. Här finns mycket mer att göra på lärarutbildningssidan, tror jag.

Över huvud taget att gå från en kollektiv undervisning till en undervisning där man har tid att möta varje elev på hans eller hennes nivå är också ganska mycket en omstrukturering från hur man traditionellt har undervisat i idrott och hälsa. Här finns mer att göra, och forskningen pekar mycket på att vi måste bli mycket bättre på att skapa utforskande uppgifter i idrott och hälsa.

Adhd-barn eller barn med koncentrationssvårigheter länkar in till detta med undervisningsformer. Många av de barnen har svårt att ta instruktioner i stora grupper och där alla ska göra precis samma sak samtidigt. Jag tror att vi med en förändring vad det gäller undervisningsformerna kan nå mycket längre med ämnets innehåll och nå större måluppfyllelse.

Helena Karis, Skolverket: Jag vill bara understryka att det inte bara är ökning av antal timmar som har betydelse utan också vad man gör med timmarna, innehållet och syftet, som flera har betonat här. Ska vi öka tiden med 100 timmar behöver man också klargöra syftet och tillföra en hel del implementeringssatser. Vad är det för någonting som ska utvecklas? Är det den motoriska färdigheten? Ja, då behöver vi kanske också ha fortbildning inom de områdena.

Ordföranden: Vi behöver inte ha någon större orddispyt mellan deltagarna här. Jag kan bara säga, för att möjligen överbrygga, att det är klart att det alltid spelar roll om man får jättemånga timmar, om man gör rätt saker. Men jag uppfattar ändå att både inspektionen och myndigheten pekar på att det finns vissa utmaningar med ämnet idrott och hälsa som vi behöver diskutera och komma fram till innan man alltför lättvindigt tror att fler timmar är den enda lösningen. Jag tror kanske att Lucas också kan leva med den tolkningen. Det är naturligtvis så att många timmar rätt använda är gott.

Håkan Bergman (S): Tack så mycket för mycket intressanta föredragningar! Min fråga riktar sig egentligen till Suzanne Lundvall, som redovisade forskningen. Det handlar bland annat om de länder som nu utökar tiden i idrottsämnet. Går det att säga någonting om huruvida andra länder, jämförbara länder, bedriver undervisningen på ett annat sätt? Utbildar de också sina lärare på ett annat sätt än vad vi gör i Sverige? Finns det någon dokumentation eller någon kunskap kring det? Om man nu utökar tiden i flera av de nordiska länderna och också i Holland undrar jag: Har man ett tydligt syfte där när man utökar tiden?

Suzanne Lundvall, Gymnastik- och idrottshögskolan: Man kan nog säga att den internationella forskningslitteraturen pekar på att det finns många likartade problem, både vad det gäller lärarutbildning och vad det gäller utformningen av ämnet i skolsituationen. Men det har inte hindrat politiker från att sätta ned fötterna. Man har också med hjälp av konsensusdelegationer och så vidare försökt vaska fram: Vad är viktigt just nu, i det skede som vi är i? Jag tror att det är därför som bland annat Danmark villkorade dessa 45 minuter till fysisk aktivitet. Man sa inte allmänt bara att det ska in i skoldagen, utan man sa: Vi avsätter pengar för att jobba fram en pedagogisk plan för detta, som också berör vilka som ska hantera den ökade fysiska aktiviteten.

Mitt svar blir: Jo, det finns likartade problem. Man angriper dem på olika sätt. I Australien, till exempel, har man skrivit om hela kursplanen för att både stärka och förebygga hälsa men också för att komma bort lite från den idrottsundervisning som blir väldigt inriktad mot sport, som faktiskt kan göra att ett antal elever vänder sig bort från skolans idrottsundervisning.

Man försöker angripa det här. Problemen ser ganska likartade ut. Men i vissa länder har oron för den fysiska hälsan och hälsan över huvud taget hos unga blivit så pass stark att man har sagt: Vi kan inte vänta på förändringar. Vi måste göra en förändring nu och sedan bygga in fortbildningsinsatser.

Daniel Riazat (V): Jag har två reflektioner och frågor. Vi pratar nu om timmarna, och vi pratar om innehållet. Men med tanke på de siffror vi har sett tidigare i fråga om antalet elever som inte är närvarande och så vidare undrar jag: Hur får vi de eleverna att vara med? Även om vi utökar antalet timmar och även om vi till en viss del kan förändra innehållet finns det saker runt omkring, som vi pratade om tidigare. Det är omklädningsrum och allt runt omkring som också påverkar. Där tror jag inte att själva antalet timmar kommer att vara lösningen, utan vi måste ha en generell diskussion, en bred diskussion, kring hur vi gör för att få de eleverna att komma in.

Jag vill gärna höra lite reflektioner kring hur ni tänker där.

Dessutom har jag en annan fråga. När vi pratar om att utöka, att ha fortbildning och så vidare kan vi nog alla skriva under på att vi långsiktigt kommer att tjäna, om vi nu ska prata på det sättet, på det här. Men kortsiktigt kommer det att vara en kostnad. Är det då en rimlig tanke att staten ska ta ett större ansvar?

Jag vet inte om det är Skolverket eller Skolinspektionen som kan kommentera det. Som vi har sett sedan tidigare kan det annars bli ojämnt. Om man kommer att prioritera det här kan vara beroende av om kommunen har tillräckligt mycket resurser eller inte. Hur ser ni på det? Ska staten ta ett större ansvar över den här frågan också?

Vice ordföranden: Då kan jag svara på Daniels fråga: Det tycker jag, också i denna fråga.

Men det var inte det jag skulle säga.

Det man slås av när man studerar framgångsrika recept ute i skolor är att det ofta krävs en genomtänkt strategi och tanke bakom det man gör. När man nu gör förändringar i Danmark kopplar man det till att man har en längre skoldag. Där för man in 45 minuter mer rörelse samtidigt som man har mer matte och danska, tror jag. När det gäller Bunkeflo är det också väldigt genomtänkt hur man ska integrera rörelsen i undervisning och sådant.

Jag kommer tillbaka till den fråga som Gunilla Svantorp ställde tidigare, för jag tycker att den är ganska central. Vi försöker begripa oss på två problem här. Det ena rör själva hälsoaspekten. Det andra rör kopplingen mellan hälsa, självförtroende, kunskapsinlärning och sådant. Är Bunkeflore forskningen översättningsbar till andra skolor? Eller krävs det att man har en genomtänkt strategi? Handlar det om mer timmar, eller krävs det att man implementerar detta på ett sätt så att det är en genomtänkt strategi för att de ska stödja varandra – hälsa, kunskap och utveckling?

Ingegerd Ericsson, Malmö högskola: Ska staten ta större ansvar? Ja, självklart. Det är det som behövs. Den utveckling som har varit, att det blir väldigt olika på olika skolor, kan inte varje kommun hantera. Det krävs att det är någon som pekar med hela handen och säger: Nu gör vi så här. Och det krävs såklart en genomtänkt strategi.

Ett utökat antal timmar behövs självklart. Precis som Lucas säger har vi inte lyckats följa läroplanens intentioner till punkt och pricka. Vi har inte kunnat få med allting. Det är väldigt bra saker som står i läroplanen, men tiden har inte räckt till. Tiden behövs alltså. Men det handlar inte bara om tid, utan det handlar naturligtvis också om en kvalitetsutveckling och en kompetensutveckling av lärare, så att de känner sig trygga i att undervisa alla barn på deras egen nivå. Som Suzanne var inne på kanske vi inte alltid ska ha storgrupper, utan vi måste ha det så att vi verkligen kan möta alla barn där de befinner sig. Jag tror att det blir allt fler barn som skolan måste ta hand om. Vi har också haft en utveckling där vi har mycket mer heterogena grupper. Lars-Magnus Engströms forskning visar också tydligt att det är stora skillnader mellan dem som börjar skolan med en bakgrund där man är van vid att röra sig och är vän med sin kropp och andra grupper som inte har rört sig någonting över huvudet.

Då kommer jag till frågan om att öka motivationen. Är det inte en del av motivationen att känna att man vågar – att man vågar pröva och att man vågar vara tillsammans med andra? Det handlar också om att visa både när man lyckas och när man kanske inte lyckas så bra. Jag tror verkligen mycket på det här med att stötta alla i motorisk utveckling, så att man har en grund att stå på. Det handlar inte om några elitresultat på något sätt, utan det handlar just om trygghet i fråga om kroppskänedom och kroppskunskap och, naturligtvis, trygghet i omklädningsrummen.

Jag har ett exempel från när Bunkefloprojektet startade. Det var inte så att precis allting var perfekt från början. Små barn, sex- och sjuåringar, mötte stora elever, som gick i åttan och nian, i samma omklädningsrum. Det var inte lyckat. Skolledningen förstod att de skulle schemalägga på ett annat sätt. Barnen skulle inte behöva möta de stora. Det handlade också om att ha vuxna i omklädningsrummen. Det tror jag kanske är mer eller mindre nödvändigt i dag.

Håkan Larsson, Gymnastik- och idrottshögskolan: Detta berör Daniels fråga kring hur vi kan få elever som inte är närvarande att vara med.

Jag har ägnat de senaste 10–15 åren åt att titta på många idrottslektioner. Jag har upptäckt att det är någonting som många idrottslärare själva inte får tillfälle att göra. Som har tagits upp här tidigare bedriver man ofta undervisning i storgrupp, vilket innebär att man får svårt att se vissa strukturella mönster i undervisningen. Jag tror att idrottslärare behöver hjälp med att upptäcka till exempel hur tävlingsidrottens normer inverkar på undervisningen och hur andra typer av normer kring kön, klass, etnicitet och så vidare inverkar på undervisningen.

Det finns skäl till att man bedriver undervisningen på det sätt som man gör, men jag tror att det är en viktig aspekt som gäller kvalitetsutvecklingen i ämnet.

Kent Andersson, Lärarförbundet: Det handlar egentligen om samma fråga: Hur får vi fler av eleverna att känna sig välkomna på våra lektioner, var de än må vara? Den frågan tror jag är ganska viktig. Var har vi våra idrottslektioner? Vad är det som gör att vi är där vi är? Vi pratar om omklädningsrum och dusch. Det har gjorts en del internationella jämförelser där. Det finns ett ganska stort antal länder i världen där man inte byter om och där man inte duschar i samband med idrottslektion.

Måste man vara ombytt för att få vara med? Jag har fått den här frågan ett antal gånger: Kan man inte få E i idrott om man inte byter om? Jag svarar alltid: Jo, det är klart att man kan. Då kommer ofta följdfrågan: Kan man få A också? Ja, säger jag, fast det är mycket svårare att göra det i tajta jeans. Det är egentligen detta som jag tycker är svaret på frågan. Vi kan inte begränsa oss genom att säga: Du måste ha en särskild klädsel på dig för att få vara med i idrott-och-hälsa-undervisningen. Då tycker jag att vi gör bort oss. Det finns all

anledning till att man ska ha en smart klädsel och att man duschar och tvättar sig, men det kan inte vara det som avvisar eleverna. Då blir det inte speciellt bra, tycker jag.

Det handlar om grundläggande strukturer för hur vi tänker, över huvudet. Måste det vara en idrottshall? Jag jobbar med IM-elever i dag. När jag ska närma mig idrottsutrymmen med dem första gången ser jag hur håret på deras armar reser sig, och de får prickar på huden. Det skulle aldrig funka om min första grej till dem var att säga: Nej, men du har inga gympakläder med dig. Du får inte vara med.

Det är en annan väg in, och det kanske är så vi måste jobba. Jag kommer tillbaka till det här med mer vidsynthet, kompetensutveckling och så vidare. Då får vi med oss eleverna. Jag är helt övertygad. De vill.

Jane Meckbach, Gymnastik- och idrottshögskolan: Vi talade tidigare om att vi inte hade utbildade lärare – 30 procent, sa Peter, när det gäller de yngre barnen. Och jag vet att det bara är 50 procent av lärarna i idrott och hälsa i årskurs 7–9, i grundskolan, som har ämneskompetens. Någonstans handlar det om att kunna möta barnen, om man har en ämneslärarutbildning. Det handlar om att kunna möta de barn som är inaktiva eller de barn som har olika motoriska problem. Är man inte utbildad kanske man inte kan göra detta.

Utbildningsinsatserna från Skolverket har varit jättebra med Lärarlyftet, men vi har inte fått lärare att kunna delta på kurserna, för de har inte fått huvudmannens godkännande. Vi har haft jättemånga sökande till GIH, som jag tar som exempel. Sedan säger de: Nej, jag kan inte gå kursen. Jag får inte gå, för matte och svenska är viktigare ämnen på min skola.

Vi har haft en lic-forskarskola i två omgångar, som bland annat GIH är involverad i. I första omgången fick vi goda pengar från staten, som stöttade det. Vi hade 15 stycken studenter, och nästan alla är i hamn och har licentierat. I den här omgången, när kommunerna, skolhuvudmännen, skulle ansvara för utbildningen fick vi bara fem sökande till de 15 platser vi hade. De fick inte skolhuvudmannens bidrag till att fortbilda sig. Fortbildningsinsatser behövs – ja – och vi behöver ha fler behöriga lärare i ämnet idrott och hälsa i skolorna.

Thomas Strand (S): Tack så mycket för goda inspel efter lunch också! Vi hörde av Ingegerd och Suzanne att forskningen visar hur fysisk aktivitet stöder kunskapsinhämtande och kunskapsinläring. Och under förmiddagen hörde vi att många idrottslärare känner att de inte riktigt är en del av det pedagogiska utvecklingsarbetet på skolor. De kan känna sig lite exkluderade. De sitter kanske i en skrubbe för sig själva någonstans och kuckelurar – om man ska vara lite raljerande.

Hur har det blivit så här? Hur kommer det sig? Och, framför allt, vad kan vi göra åt det? Det kan låta lockande att ha 100 timmar mer – alla ämnen skulle väl vilja ha 100 timmar mer. Det är klart att det alltid har betydelse. Men finns

det någonting här som vi borde prata mycket mer om? Hur blir idrottsläraren en del av det pedagogiska laget? Hur gör vi?

Ordföranden: Jag tänker att lite grann av det som Skolverket inledde med, nämligen syftet, är väldigt relevant att fundera över: Varför ska man eventuellt ha fler timmar? En sak är om man behöver mer rörelse och mer fysisk aktivitet. Då tänker jag på Suzannes bild som visade hur man arbetade i bland annat Norge och Danmark. Förutom idrotten lägger man till någonting som är rörelse och fysisk aktivitet. Det finns som en del av varje skoldag. Det tycker jag själv känns som en väldigt intressant idé att jobba vidare med.

Sedan är det en fråga som jag nästan hade trott att någon skulle ta upp. Är det optimalt för idrottslärare att man har idrott varje dag i 45 minuter? Eller är det bättre att ha det tre gånger i veckan i 60 minuter eller två gånger i veckan i 80 minuter? Om man ska hinna med ämnet och hinna med att sätta det i sitt sammanhang antar jag att man inte vill ha för korta lektioner. Samtidigt sitter många av oss här och önskar att eleverna rör sig varje dag. Man måste på något sätt hitta kombinationen av det som är ämnet idrott och hälsa och det som gör att eleverna får rörelse och fysisk aktivitet.

Det är mest min reflektion. Om ni vill fånga upp någonting i detta får ni göra det.

Det var två frågor från min sida, och det var en fråga från Thomas sida.

Suzanne Lundvall, Gymnastik- och idrottshögskolan: Jag kan börja, så får andra fylla på. Hur har det blivit så här? Varför är idrottslärarna lite åsidosatta vad det gäller det pedagogiska utvecklingsarbetet?

Jag tror att man ska komma ihåg att vi hade en ganska lång period, över ett decennium, då det fanns väldigt många lärosäten som hade rätten att utbilda lärare i idrott och hälsa. Som mest hade vi 16–17 stycken. Efter reformen 2011 är det sju åtta stycken. Det har förstås betydelse för söktrycket vilka som känner sig kallade. Vi har otroligt många ungdomar som är intresserade av idrott och hälsa, men det handlar också om att ha kvalifikationer för att kunna förvalta en lärarutbildning.

Jag tror att det har varit ett förändrat söktryck som har påverkat. Men jag tror också att det, när vi pratar om lärarutbildningens insatser, finns mer att göra. Även om vi i dag utbildar flerämneslärare – Kent var inne på det; han undervisar ju inte bara i idrott och hälsa – tror jag att vi behöver fundera mer på: Vad är det vi kan bidra med från idrott-och-hälsa-sidan? Där tror jag att det finns en hemläxa att göra.

Vad ska ämnet hinna med? I Sverige har vi inte modellen med after school activities. Vi har en annan modell för den frivilliga idrotten, som vi tänker oss finns till hands för barn och unga efter skolans slut. Det är möjligt att vi är i en brytningstid nu då idrotten skulle behöva komma mer till skolan eller att vi

skulle behöva ha en förlängd skoldag, där man hinner med fysisk aktivitet innan skoldagen avslutas, om vi vill garantera en likvärdig undervisning och likvärdiga förutsättningar. Så stora skillnader finns det nu i samhället.

Maria Rönn, Lärarförbundet: Jag tänkte kommentera Thomas Strands fråga rörande vad man kanske behöver göra mer. Jag tänker att det oavsett om det är 100 timmar mer eller inte är andra frågor som man också måste ta hand om.

Vi har hört under förmiddagen hur idrottslärare är pedagogiskt och organisatoriskt isolerade på många skolor. Det tror jag är en del av det som man måste ta hand om på olika håll. Det gäller inte minst svårigheterna att omsätta kurs- och ämnesmål till praktiskt kunnande. Vi övriga lärare har ju det i vårt dagliga kollegiala samtal. Står man utanför det är det klart att man också får svårare att hantera detta. Lägg då till att idrottsläraren många gånger är den enda av sitt slag på skolan och inte har några ämneskollegor i den utsträckningen.

Det handlar om att hitta sätt att få fler idrottslärare att mötas och att hitta karriärtjänster som reserveras så att idrottslärare får ta del av dem i en utsträckning som i dag inte sker överallt, till exempel. Det handlar om att också idrottslärare ska få lov att rent organisatoriskt bidra till skolutvecklingen. Då tror jag att vi hittar ett inspel för all den kompetens som idrottslärarna har, som är så viktig för oss andra lärare.

Håkan Larsson, Gymnastik- och idrottshögskolan: Det gäller också Thomas fråga: Hur har det blivit så här? Jag skulle vilja svara med en motfråga: Vad är det egentligen vi talar om här? Vi talar om många olika saker. Vi talar om idrott. Vi talar om fysisk aktivitet för att motverka ohälsa. Vi talar om motorisk träning för att främja lärande i andra ämnen.

Det må vara hänt att vi klarar att hantera allt detta, men det är en enorm utmaning om alltför mycket blir alltför oklart. Jag tror – och andra har varit inne på det tidigare – att man kan göra ämnet en tjänst genom att något klargöra vad det ska gå ut på.

Kent Andersson, Lärarförbundet: Jag ska hålla mig jättekort – från skrubben. Jag tänker så här: När idrottslärarens kompetens krävs ropar man på idrottsläraren. Det handlar otroligt mycket om att man talar om att det här är viktigt i svensk skola: Det här vill vi göra för att göra skillnad för våra elever. Då kommer vi att komma fram, och det kommer att finnas plats på arenan. Jag är helt övertygad om att det är så. Det är lite som Håkan säger. Det gäller att definiera vad det handlar om. Men jag tror faktiskt att det oberoende av vilka av de här tre eller fyra det handlar om finns ett utrymme för idrottslärarens kompetens.

Ingegerd Ericsson, Malmö högskola: Först och främst är 100 timmar inte mycket. Det krävs mycket mer än så. Det är 100 timmar utslagna på nio läsår

och alla de veckor som barnen går i skolan. Ni kan räkna själva. Det blir inte många minuter per vecka. Det behövs mer än så.

Ska det vara 45 minuter, 50 minuter eller 60 minuter om dagen? Eller hur ska det vara? Ja, det är svårt att sätta någon gräns där. Men det finns en fara i att lägga för korta lektioner, för då ser vi ute på skolorna att man gärna slår ihop dem, så att det kanske blir två gånger 45 minuter, alltså 90 minuter, en gång i veckan. Så ser det ut på många gymnasieskolor i dag.

Det optimala tyckte jag personligen var 50 minuter. Det var bra. 50 minuter varje dag är då en önskan.

När det gäller att lägga ut det på andra lärare och tro att andra lärare också ska känna ansvar för att barnen är fysiskt aktiva säger jag: I den bästa av världar – ja. Men det är inte optimalt. Som vi har sett vill lärare gärna att det ska vara utbildade idrottslärare som tar ansvar för detta. När man inte uttrycker det tydligt är faran att det inte blir någonting alls. Så tänker jag.

Jag önskar 50 minuter per dag – tack så mycket! – med utbildade idrottslärare.

Vice ordföranden: Suzanne Lundvall sa i sin inledning något väldigt klokt: När man riktar ljuset åt ett håll faller någonting annat i skuggan. Riksdagens utskott har möjlighet att genomföra utfrågningar i olika ämnen för att vi ska lära oss mycket mer. Vi tror också att många andra lär sig mycket mer utifrån de utfrågningar vi gör. Vi tyckte nu att det var dags att rikta ljuset mot just den här frågan, hur fysisk aktivitet och idrott kan lyfta både hälsa och kunskapsresultat i svensk skola.

Jag tycker väl att de timmar vi har haft har visat att det var en väldigt klok prioritering. Vi har fått det här belyst från många intressanta håll. Vi har fått mycket ny kunskap och fått veta rätt mycket om vilka utmaningar och problem som finns med obehöriga lärare, sjunkande resultat och många som avstår från lektioner av olika skäl. Men vi har också sett rätt mycket möjligheter med det här, vad man kan få ut av det och vilka konsekvenser det kan bli av ett strukturerat arbete med mer kunskap och mer idrott och rörelse i skolan.

En fråga som hänger kvar och som har ställts av ledamöterna är: Varför sprids inte goda exempel mer? Det är väl en fråga som vi skolpolitiker hela tiden ställer oss. Ett sätt att sprida god kunskap och goda exempel är att genomföra den här typen av aktiviteter, öppna utfrågningar. Den här utfrågningen sprider kunskap till dem som lyssnar här i salen, till dem som följer utfrågningen via webben och till folk som senare kan läsa om den på olika sätt, tack vare att vi har fått stenografiska uppteckningar från det här mötet.

Ett varmt tack till alla er som har bidragit med kunskap och som har varit här och till ledamöterna, som har ställt kloka frågor! Vi får väl hoppas att detta är en punkt som kan leda till att vi uppmärksammar de här frågorna mer, lär oss mer och vill lära oss ännu mer om de här frågorna.

Stort tack för i dag!

2012/13:RFR1	FINANSUTSKOTTET Statlig styrning och ansvarsutkrävande
2012/13:RFR2	FINANSUTSKOTTET Utfrågningsprotokoll EU, euron och krisen
2012/13:RFR3	TRAFIKUTSKOTTET Trafikutskottets offentliga utfrågning den 29 mars 2012 om framtida godstransporter
2012/13:RFR4	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET OCH NÄRINGSUTSKOTTET Uppföljning av vissa frågor inom landsbygdsprogrammet
2012/13:RFR5	FÖRSVARsutskottet FöU Forskning och utveckling inom försvarsutskottets ansvarsområde
2012/13:RFR6	CIVILUTSKOTTET Kontraheringsplikt vid tecknandet av barnförsäkringar
2012/13:RFR7	KU, FiU, KrU, UbU, MJU och NU Öppet seminarium om riksdagens mål- och resultatstyrning: vilka mål, vilka resultat?
2012/13:RFR8	UTBILDNINGsutskottet Utbildningsutskottets offentliga utfrågning om gymnasiereformen
2012/13:RFR9	UTBILDNINGsutskottet Förstudier om – Förskolan – Utbildning för hållbar utveckling inklusive entreprenöriellt lärande
2012/13:RFR10	UTBILDNINGsutskottet Hur kan ny kunskap komma till bättre användning i skolan
2012/13:RFR11	SOCIALUTSKOTTET Socialutskottets öppna seminarium om folkhälsofrågor onsdagen den 27 mars 2013
2012/13:RFR12	ARBETSMARKNADsutskottet Mogen eller övermogen? – arbetsmarknadsutskottets offentliga seminarium om erfaren arbetskraft
2012/13:RFR13	TRAFIKUTSKOTTET Offentlig utfrågning om sjöfartens kapacitetsmöjligheter
2012/13:RFR14	TRAFIKUTSKOTTET Offentlig utfrågning om flygtrafikledningstjänsten – har vi landat i den bästa lösningen?
2012/13:RFR15	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Offentlig utfrågning om oredlighet i livsmedelskedjan
2012/13:RFR16	UTBILDNINGsutskottet Utbildningsutskottets offentliga utfrågning om hur ny kunskap bättre ska kunna komma till användning i skolan
2012/13:RFR17	NÄRINGSUTSKOTTET Näringsutskottets offentliga utfrågning om en fossiloberoende fordonsflotta

2013/14:RFR1	SOCIALUTSKOTTET Etisk bedömning av nya metoder i vården – en uppföljning av landstingens och statens insatser
2013/14:RFR2	KULTURUTSKOTTET Uppföljning av regeringens resultatredovisning för utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid
2013/14:RFR3	KULTURUTSKOTTET En bok är en bok är en bok? – en fördjupningsstudie av e-böckerna i dag
2013/14:RFR4	KULTURUTSKOTTET Offentlig utfrågning om funktionshinderspersion i kulturarvet
2013/14:RFR5	TRAFIKUTSKOTTET Hela resan hela året! – En uppföljning av transportsystemets tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning
2013/14:RFR6	FINANSUTSKOTTET Finansutskottets offentliga utfrågning om ändring av riksdagens be- slut om höjd nedre skiktgräns för statlig inkomstskatt
2013/14:RFR7	SKATTEUTSKOTTET Inventering av skatteforskare 2013
2013/14:RFR8	ARBETSMARKNADSUTSKOTTET Ett förlängt arbetsliv – forskning om arbetstagarnas och arbetsmarknadens förutsättningar
2013/14:RFR9	SOCIALFÖRSÅKRINGSUTSKOTTET Offentlig utfrågning om vårdnadsbidrag och jämställdhetsbonus
2013/14:RFR10	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Subsidiaritet i EU efter Lissabon
2013/14:RFR11	SKATTEUTSKOTTET Utvärdering av skattelättnader för utländska experter, specialister, forskare och andra nyckelpersoner
2013/14:RFR12	UTBILDNINGSPOLITISKA UTSKOTTET Utbildningsutskottets offentliga utfrågning om PISA-undersökningen
2013/14:RFR13	SOCIALUTSKOTTET Socialutskottets öppna kunskapsseminarium om icke smittsamma sjukdomar – ett ökande hot globalt och i Sverige (onsdagen den 4 december 2013)
2013/14:RFR14	KULTURUTSKOTTET För, med och av – en uppföljning av tillgängligheten inom kulturen
2013/14:RFR15	SKATTEUTSKOTTET Skatteutskottets seminarium om OECD:S handlingsplan mot skattebaseroering och vinstförflyttning
2013/14:RFR16	TRAFIKUTSKOTTET Framtidens flyg

2013/14:RFR17	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Översyn av ändringar i offentlighets- och sekretesslagstiftningen 1995–2012
2013/14:RFR18	SOCIALUTSKOTTET Socialutskottets öppna kunskapsseminarium om socialtjänstens arbete med barn som far illa
2013/14:RFR19	UTBILDNINGSPOLITISKA UTSKOTTET Utbildningsutskottets seminarium om utbildning för hållbar utveckling inklusive entreprenöriellt lärande
2013/14:RFR20	KULTURUTSKOTTET Offentlig utfrågning För, med och av – en uppföljning av tillgänglighet inom kulturen
2013/14:RFR21	UTBILDNINGSPOLITISKA UTSKOTTET Autonomi och kvalitet – ett uppföljningsprojekt om implementering och effekter av två högskolereformer i Sverige Delredovisning 1: Skrivbordsstudie om autonomi- och kvalitetsreformerna
2013/14:RFR22	UTBILDNINGSPOLITISKA UTSKOTTET Autonomi och kvalitet – ett uppföljningsprojekt om implementering och effekter av två högskolereformer i Sverige Delredovisning 2: Intervjuundersökning med rektorer
2013/14:RFR23	TRAFIKUTSKOTTET Trafikutskottets hearing om framtidens luftfart – Har vi luft under vingarna?
2013/14:RFR24	JUSTITIEUTSKOTTET Offentlig utfrågning med anledning av EU-domstolens dom om datalagringsdirektivet

2014/15:RFR1	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Stöd till lokala åtgärder mot övergödning
2014/15:RFR2	TRAFIKUTSKOTTET Hållbara analyser? Om samhällsekonomiska analyser inom transportsektorn med särskild hänsyn till hållbar utveckling
2014/15:RFR3	TRAFIKUTSKOTTET Utbildningsutskottets offentliga utfrågning om idrott och fysisk aktivitet i skolan – ett sätt att stärka inläring och hälsa
2014/15:RFR4	FÖRSVARsutskottet Blev det som vi tänkt oss? En uppföljning av vissa frågor i det försvarspolitiska inriktningsbeslutet 2009
2014/15:RFR5	UTBILDNINGsutskottet Autonomi och kvalitet – ett uppföljningsprojekt om implementering och effekter av två högskolereformer i Sverige Huvudrapport
2014/15:RFR6	UTBILDNINGsutskottet Autonomi och kvalitet – ett uppföljningsprojekt om implementering och effekter av två högskolereformer i Sverige Delredovisning 3: Enkätundersökning till studieansvariga
2014/15:RFR7	UTBILDNINGsutskottet Autonomi och kvalitet – ett uppföljningsprojekt om implementering och effekter av två högskolereformer i Sverige Delredovisning 4: Den fallstudiebaserade undersökningens första fas
2014/15:RFR8	TRAFIKUTSKOTTET Seminarium om samhällsekonomiska analyser
2014/15:RFR9	TRAFIKUTSKOTTET Sjöfartsnäringen och dess konkurrenskraft
2014/15:RFR10	SKATTEUTSKOTTET Skattebefriande bränslen i industriella processer, så kallade råvarubränslen